

Socio-kulturna i akademska prilagodba internacionalnih studenata na Sveučilištu u Zadru

---

Martinović, Jelena

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:316476>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za pedagogiju

Diplomski sveučilišni studij pedagogije (dvopredmetni)

Jelena Martinović

**Socio-kulturna i akademska prilagodba
internacionalnih studenata na Sveučilištu u Zadru**

Diplomski rad

Zadar, 2021.

Sveučilište u Zadru

Odjel za pedagogiju
Diplomski sveučilišni studij pedagogije (dvopredmetni)

Socio-kulturna i akademska prilagodba internacionalnih studenata na
Sveučilištu u Zadru

Diplomski rad

Student/ica:

Jelena Martinović

Mentor/ica:

izv. prof. dr. sc. Matilda Karamatić Brčić

Zadar, 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Jelena Martinović**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Socio-kulturna i akademska prilagodba internacionalnih studenata na Sveučilištu u Zadru** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 27. rujna 2021.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Proces interkulturalne prilagodbe	2
2.1. <i>Modeli interkulturalne prilagodbe</i>	2
3. Socio-kulturna prilagodba	5
4. Interkulturalna kompetencija.....	5
5. Poteškoće koje se javljaju tijekom studija.....	9
6. Cilj Erasmus+ programa	11
6.1. <i>Erasmus Student Network</i>	11
7. Erasmus+ 2019 Hrvatska.....	12
8. Metodologija istraživanja	14
8.1. <i>Predmet</i>	14
8.2. <i>Problem istraživanja</i>	14
8.3. <i>Cilj</i>	14
8.4. <i>Zadaci istraživanja</i>	14
8.5. <i>Metoda istraživanja</i>	15
8.6. <i>Instrument istraživanja</i>	16
8.7. <i>Uzorak i ispitanici istraživanja</i>	16
8.7.1. <i>Motivacija za odlazak na studentsku razmjenu</i>	19
8.8. <i>Vrijeme i mjesto istraživanja</i>	21
8.9. <i>Postupak provedbe istraživanja</i>	21
9. Analiza i obrada interpretacija rezultata istraživanja	23
9.1. <i>Stavovi internacionalnih studenata o zadovoljstvu i uključenosti u svakodnevni život tijekom mobilnosti u RH</i>	23
9.1.1. <i>Hrvatski jezik kao prednost ili nedostatak?</i>	23
9.2. <i>Oblici akademske prilagodbe i socijalne uključenosti</i>	25
9.2.1. <i>Uključenje i potpora od profesora</i>	25
9.2.2. <i>Uključenje i potpora studenata</i>	27

9.2.3. Socijalna uključenost	31
10.3. Ključni pokazatelji za uspješnu uključenost među domaće studente	32
10.3.1. Osobnost ispitanika	32
10.3.2. Uloga prihvatne institucije	33
10.3.3. Jezik studenata	38
11. Povratak internacionalnih studenata na matično sveučilište	42
12. Potrebne promjene koje treba poduzeti	46
13. Zaključak	48
14. Literatura	49
15. Prilozi.....	53
15.1. Prilog 1: Protokol intervjua na hrvatskom jeziku	53
15.2. Prilog 2: Protokol intervjua na engleskom jeziku	55
15.3. Prilog 3: Protokol intervjua na njemačkom jeziku	57
16. Naslov, sažetak i ključne riječi	59

1. Uvod

U današnje vrijeme se često prožima tema stjecanja interkulturalnih kompetencija koja je neophodna za uspješnu komunikaciju i ostvarivanje kontakata jednog građanina Europe. Iz tog razloga sve veći broj europskih, ali i sveučilišta diljem svijeta imaju za cilj pružiti studentima što više prilika da dođu u doticaj s drugim kulturama. Najbolji način na koji studenti mogu unaprijediti svoje interkulturalne vještine je svakako „uranjanjem“ u drugu kulturu odlaskom na razmjenu studenata. No suočavanje s nepoznatom kulturom može sa sobom nositi i razne izazove. Stoga će se u ovome radu tematizirati izazovi s kojima su se internacionalni studenti susreli tijekom svoje prilagodbe na Sveučilištu u Zadru. Kako bi se tema što jasnije objasnila izazovi su grupirani u dva glavna aspekta, a to su izazovi tijekom socio-kulturne te akademske prilagodbe. Još jedan od razloga zašto je relevantno provesti ovakav tip istraživanja je i nedostatak kvalitativnih istraživanja općenito u znanosti te također i manjak istraživanja o internacionalnim studentima iz novijih članica Europske unije (Udrea i sur., 2015). Zbog toga je provedeno kvalitativno istraživanje uz protokol intervjua koji je osmišljen samo u ovu svrhu. Istraživanje se provelo u Hrvatskoj, najmlađoj članici koja se Europskoj uniji pridružila 1.7. 2013. godine (URL1).

U uvodnom dijelu rada prikazat će se brojne znanstvene teorije koje nastoje pobliže objasniti kako izgleda proces prilagodbe osobe koja se zatekla u stranoj kulturi. Zatim će se spomenuti i statistički podaci odlaznih i dolaznih studenata u RH te uloga ESN organizacije u procesu uključenja internacionalnih studenata među lokalne. Nadalje će se definirati pojam interkulturalne kompetencije te koje sve spektre vještina ona obuhvaća. U samom središtu rada će se objasniti metodologija rada te razlozi zašto je u ovu svrhu istraživanja odabran protokol intervjua. Poblje će se prikazati i pozadina ispitanika te motivacija zašto su za svoje iskustvo razmjene odabrali Sveučilište u Zadru. Zatim slijedi analiza najzanimljivijih dobivenih odgovora koja je podijeljena u 3 kategorije: stavovi, oblici akademske prilagodbe i socio-kulturne uključenosti te koji su to ključni pokazatelji za uspješnu uključenost. Nakon toga slijede još dva izdvojena poglavlja u kojima će biti riječ o povratku na vlastito sveučilište te prijedlozima studenata za kvalitetniju uključenost budućih internacionalnih studenata. U posljednjem poglavlju iznijet će se sinteza svih dobivenih odgovora te rezultati svih analiziranih znanstvenih članaka u obliku zaključka.

2. Proces interkulturalne prilagodbe

Proces interkulturalne prilagodbe je jako složen proces koji se sastoji od više faktora koji utječu na njegovu uspješnost. Znanstvenici su stoga osjetili potrebu za njegovim objašnjenjem te je se u tu svrhu razvio interkulturalni pristup koji svoje početke ima u socijalnoj i eksperimentalnoj psihologiji. Kako bi se stvarnost mogla pobliže prikazati u tu svrhu će se u ovome radu analizirati više modela interkulturalne prilagodbe. Jedan model ne bi bio dostatan pri objašnjenju kompleksnog fenomena kao što je to kulturna prilagodba.

2.1. *Modeli interkulturalne prilagodbe*

Model za kojim znanstvenici često posežu tijekom istraživanja prilagodbe je ABC model interkulturalne prilagodbe. Ward, Bochner i Furnham (navedeno u Masgoret, Ward, 2006) su 2001 godine u *Psihologiji kulturnog šoka* iznijeli 3 teorijska pristupa interkulturalne prilagodbe kojim su naglasili važnost uloge afekta, tj. osjećaja, ponašanja i kognitivnih aspekata pri kulturnoj prilagodbi što se odražava u akronimu ABC: Affect, Behaviour i Cognition. Pod afektom se podrazumijeva stres te strategije suočavanja s kulturnim promjenama, a afektivni ishodi su psihološka prilagodba pojedinca. Što se tiče ponašajnog aspekta, on podrazumijeva proces kojim se stječu socijalne vještine pomoću kojih se pojedinac uspješno prilagođava u socijalnom kontekstu. Kao posljednji element ABC modela je kognicija koja uključuje teorije socijalne identifikacije kada pojedinac razvija, mijenja te čuva svoj identitet. Tako se stvara kulturni identitet te tzv. međugrupna percepcija kada pojedinac uspijeva razlikovati elemente koje pripadaju određenoj kulturi.

Sljedeći model kojim se objašnjava kulturna prilagodba je model stresa, prilagodbe i rasta od Young Yun Kima (2001) koji zagovara da kulturna prilagodba i osobni rast se odvijaju postepeno u procesu nalik zavojnici, tj. spirali. Tijekom studijskog boravka u inozemstvu student prolazi kroz izmjenu perioda stresa i prilagodbe, tj. razvoja koji se javlja kao rezultat napora. Kako osoba s vremenom sve češće prolazi kroz fazu stresa, ona se uspijeva popeti na skali prilagodbe. Ovim modelom se želi objasniti kako se premošćivanjem poteškoća uči nešto novo te se osoba neprekidno prilagođava i razvija. Na ovaj način osoba doživljava sve manje stresa, te se sve više prilagođava.

Nadalje prijelazni model Williama Bridgesa (URL2) objašnjava kako kulturni te drugi prijelazi uvijek sadrže 3 faze. Prva faza je faza raskida kada osoba prolazi kroz period tugovanja jer se rastaje od najbližih ljudi. U sljedećoj fazi, tzv. neutralnoj zoni osoba pokušava zaboraviti

na prošlost te kreće u budućnost. U ovoj fazi osoba se osjeća uznemireno te se javlja manjak povjerenja u druge. Osoba nije tužna niti uzbuđena već osjeća blagu ravnodušnost. No s vremenom dolazi do sljedeće posljednje faze u kojoj se prihvaća novo okruženje, tj. nova kultura te se počinje ispočetka. Bridges smatra kako su tri faze istovremeno uvijek prisutne, ali je jedna uvijek više naglašena od drugih. Bridges također predlaže što mogu učiniti svi koji su u kontaktu s internacionalnom osobom kako bi se njoj olakšala prilagodba, tj. prijelaz u novu kulturu: pokazati zanimanje i suosjećanje, tj. razumijevanje za specifičnu okolnost u kojoj se osoba zatekla. Zatim je važno jasno objasniti kako će se odviti proces prilagodbe i što će se dogoditi i postići konačnim prijelazom. Neophodno je da zaposlenik koji pomaže pri prilagodbi studenta pokuša uspostaviti povezanost s osobom te bi bilo poželjno prepričati vlastito iskustvo te navesti primjere kako je problem prebrođen.

U sljedećem modelu dekulturnacije i akulturacije od Young Yun Kima (2001) pokazuje se kako s vremenom dijelovi novo usvojene kulture postaju sve više kao dio vlastitih uvjerenja, ponašanja i vrijednosti. Na ovaj način se mijenja dosadašnja vlastita percepcija jer se stari nazori preoblikuju u nove vrijednosti i norme. No prije nego što se dođe do novog stava, potrebno je proći kroz konstantne sukobe s novom kulturom. Također je potrebno uzeti u obzir činjenicu kako je nemoguće očekivati potpunu akulturaciju kroz jedan semestar u inozemstvu jer je akulturacija proces koji zahtijeva mnogo vremena.

Razvojni model interkulturalne osjetljivosti Milton Benneta (2017) objašnjava kako pojedinac sam kreira stvarnost te kompleksnija percepcija stvarnosti izaziva nastajanje kompleksnijeg iskustva. Osoba teži ka razgraničenju „sebe“ od „drugih“ te skala započinje s etnocentričnim pristupom kulturnih razlika. Kao faza kada osobe poriču postojanje kulturnih razlika te tvrde kako je vlastita kultura središte stvarnosti. Na drugom kraju spektra stoji etnorelativno promišljanje kada je osoba sposobna razlikovati dvije kulture, odnosno pojedinac shvaća kako postoji više vrsta stvarnosti.

Nadalje model prijelaznog iskustva Peter S. Adlera (1975) se odnosi na promjene identiteta tijekom kulturne prilagodbe. Ovaj proces započinje s prvim kontaktom s novom kulturom kada se osoba osjeća dezorijentirano i zbunjeno. Osoba uspoređuje vrijednosti, norme ili nazore nove kulture s vlastitom što dovodi ili do odbacivanja ili prihvaćanja istih. Zatim slijedi korak kada se osoba osjeća samostalnijom te slobodnijom jer je sposobna se snaći u novoj kulturi ili je stekla određene vještine poput jezične kompetencije. U posljednjoj fazi osoba postaje

tankoćutna, tj. lakše primjećuje kulturne razlike. Ovaj model zagovara kako s boljim jezičnim kompetencijama je ostvariva uspješna prilagodba tijekom semestra u inozemstvu.

Na koncu će se objasniti i model dvostrukog zamaha (double-swing model) Muneo Yoshikawe (1987, navedeno u *Kulturelle Anpassungsmodelle*, 2013) koji se koristi prvim 4 fazama Adlerovog modela no u ovom modelu osoba ne postaje potpuno nezavisna nego dolazi do dvostrukog zamaha. Student je u ovoj fazi osjetljiv, otvoren ka drugačijem, ali kulturne razlike i dalje izazivaju stres. Osoba se nalazi između prihvaćanja kulture, ali istovremeno doživljava emocionalne krize. Ovim modelom se žele upozoriti svi odgovorni za kvalitetnu prilagodbu internacionalnih studenata kako prilagodba nije konačna već će se studenti uvijek suočavati sa stresnim situacijama tijekom procesa prilagodbe.

3. Socio-kulturna prilagodba

Kako bi se razumio proces kulturne prilagodbe potrebno je definirati njegovo značenje. Pojam socio-psihološke prilagodbe studenata može se definirati kao usvajanje vještina prilagodbe na stranu kulturu, obrazaca ponašanja i vrijednosti kako bi se osoba kvalitetno uspjela prilagoditi okolini te kako bi uspješno ostvarila svoje ciljeve i usporedno razvila svoj vlastiti potencijal (Sholohov, 2002 navedeno u Ivanovna V'junova, Anatol'evna Ivanova, 2017). Riječ je procesu koji traje duže vrijeme te koji sa sobom nosi razne izazove koji će se u ovome radu tematizirati. Kako bi kulturna prilagodba bila uspješna potrebno je spomenuti koje su sve vještine potrebne u svakodnevicu.

4. Interkulturalna kompetencija

Kulturna prilagodba podrazumijeva široki spektar stečenih kompetencija stoga će se objasniti stečene kompetencije te detaljnije navesti faze prilagodbe. Kao jedan od važnijih aspekata je i komunikacija koja je prema Burton (1997) složena već sama po sebi, no ukoliko je riječ o komunikaciji između dvije ili više osoba različitih kulturnih pozadina, stupanj složenosti se povećava. Ljudi polaze od generalizacija koje se zasnivaju na temelju iskustva, a koje mogu prouzročiti brojna nesporazumijevanja ukoliko osoba dođe u doticaj s drugom kulturom kod koje vrijede drugačija pravila. Nije dovoljno da osoba poznaje povijest, odnosno činjenično znanje o jednoj državi kako bi ostvarila uspješnu komunikaciju već su predrasude te predznanja upravo ti koji stvaraju probleme pri interkulturalnoj komunikaciji. Stoga je iznimno važno dobro poznavati vlastite predodžbe kako bi se poboljšala kvaliteta kulturne razmjene.

Moguće je pronaći poveznice kod svih kultura, odnosno svaki čovjek prolazi kroz relativno slične stadije prilagodbe na nepoznatu kulturu. Najčešći model prilagodbe koji znanstvenici koriste pri objašnjavanju faza prilagodbe je „krivulja W“ kojom se mjeri udio stresa, a koja je prilagođena kako bi se mogla koristiti i u kontekstu proučavanja prilagodbe interkulturalnih studenata. Pomoću ovog modela moguće je saznati samo kako se i na koji način odvija svaka faza, ali se njome ne objašnjavaju razlozi. Stoga je iznimno važno poznavati činjenicu kako na kvalitetnu prilagodbu ne utječe samo kvaliteta odredišne institucije već i osobine te sposobnosti snalaženja pojedinca, duljina trajanja kontakta, količina promjene pojedinca radi kvalitetne prilagodbe. Nadalje „krivulja U“ pokazuje prilagodbu koja počinje kada osoba stiže u novu kulturu dok „W krivulja“ pokazuje proces nakon povratka na matično sveučilište kada se osoba

ponovno prilagođava kulturi iz koje potječe. Krivulja ne mora nužno vrijediti za svaku osobu jer kao što je prethodno navedeno, kvaliteta prilagodbe ovisi i o crtama ličnosti pojedinca.

Jezik je jedan od glavnih faktora koji utječu na prilagodbu osobe. Prema lingvistima Benjamin Lee Whorfu i Edward Sapiru (2011) jezik je isprepleten s načinom razmišljanja, tj. on oblikuje našu percepciju svijeta. Međutim, postoji značajna razlika između bilingvalne te bikulturalne osobe. Bilingvalna osoba se može dobro koristiti dvama jezicima te ona poznaje donekle i kulturne običaje no bikulturalna osoba je odrasla s roditeljima iz različite kulture, stoga ima bolje razumijevanje te poznaje finese koje mogu lako promaknuti isključivo bilingvalnim osobama. Pri tome se najčešće govori o poteškoći razumijevanja osjećaja, a ukoliko je riječ o kompleksnim kulturnim pojavama, može doći do toga da osoba iz druge kulture nikada neće postići određeni nivo razumijevanja izražavanja koji je bikulturalna osoba stekla. No kulturu ne čini samo jezik već i religija, običaji, eksplicitne i implicitne norme (Burton, 1997). Prema tome može se primijetiti kako lako može doći do nesporazumijevanja između dvije osobe različitih kultura jer obje osobe imaju svoje naučene vrijednosti koje su pod velikim utjecajem kulture, a prema kojima procjenjuju druge.

Također je neizbježan i pojam kulturnog šoka koji se javlja zbog dolaska u novu kulturu, stoga će se pobliže objasniti sve faze prilagodbe. U prvoj fazi „medenog mjeseca“ osoba se osjeća uzbuđeno i euforično te ima osjećaj kao da je na godišnjem odmoru, odnosno pojedinac je privremeni posjetitelj. U ovoj fazi je osoba zadivljena svakom različitosti s kojom se susreće. Osoba se osjeća iznimno motiviranom te rado upija nove informacije. Također je pojedinac oduševljen ljudima koji mu rado pomažu te smatra kako su svi iznimno ljubazni. No u sljedećoj „kriznoj fazi“ percepcija pridošle osobe se znatno mijenja te uvelike osjeća frustraciju čak i kod obavljanja banalnih, svakodnevnih radnji poput odlaska u trgovinu, slanja e-pošte. Osoba postaje manje tolerantna na birokratske obveze. Prema Bochner i Furnhamu pokazalo se kako svaki student ne mora nužno proći kroz ovaj stadij. Riječ je o frustraciji koja je sasvim normalna pojava tijekom učenja. Sljedeća treća faza koja se javlja kod internacionalnih studenata je „faza kulturnog šoka“. Riječ je o fazi koja kraće traje, no javlja se s većim intenzitetom nego druge faze. Savladavanjem ove faze osoba stječe nove kompetencije, odnosno ostvaruje osobni rast što je pozitivan rezultat ove faze. Neki od najčešćih problema koji se javljaju u ovoj fazi su snažan osjećaj izolacije i alijenacije, čežnja za domovinom, insomnija ili prevelika količina sna, nedostatak apetita, iznenadni ispadi bijesa (posebno na lokalne poznanike), suicidalne misli, generalizirani osjećaj bespomoćnosti, povećana tendencija

za zluporabom opojnih tvari te brojni bolovi poput glavobolje, mučnine i sl. U sljedećoj „borba ili bijeg fazi“ (fight or flight) osoba ima tendenciju neprijateljski reagirati prema svemu što se odnosi na stranu kulturu. Ova faza može potaknuti određenu osobu koja je preplavljena novom kulturom, da ju napusti. Ili osoba može uspješno savladati svoje nezadovoljstvo. Osobe će se početi grupirati s onima iz iste kulture ili pak s drugim internacionalnim studentima s kojima će dijeliti nezadovoljstva s kojima su se susreli u zemlji domaćina. Na taj način se kompenzira nostalgija za domom. Neki se odluče za potpuni bijeg od kulture u kojoj su se zatekli na način da izbjegavaju predavanja, odlazak u menzu ili bilo kakve socijalne interakcije s kolegama. Posebno osjetljiva grupa studenata su oni koji su se odlučili za odlazak u inozemstvo s ciljem novog početka ili da se „riješe“ osobnih problema jer se na ovaj način već postojeći problemi samo dodatno pojačavaju. U fazi prilagodbe, tzv. „fazi oporavka“ osoba se osjeća dovoljno kompetentnom te sposobnom za prevladavanje brojnih izazova te stječe samopouzdanje, odnosno osjećaj zadovoljstva. Osoba postaje otvorenijom za učenje novih vještina, također i novog jezika. Prijašnje različitosti koje su se primjećivale sada osoba smatra normalnim procesom prilagodbe te ih prihvaća i ne reagira više frustracijom. U ovoj fazi se vraćaju neke od prvotnih osjećaja odvažnosti. U posljednjoj „fazi prilagodbe“ prema Obergu (navedeno u Burton, 1997) osoba je stekla prijatelje te je uvidjela kulturne razlike s kojima se sreća, odnosno postala je otvorenija ka različitom, povećala je kapacitet za razumijevanje.

Kao što je već prethodno navedeno kvaliteta prilagodbe na novu kulturu ovisi i o osobinama pojedinca. Tipologija Jankovskog (1995, navedeno u Ivanovna V'junova, Anatol'evna Ivanova, 2017) pokazuje 6 jasnih tipova koji se javljaju kada se govori o kulturnoj prilagodbi. Prvi tip osobe je prilagodljiv te s optimističnim i otvorenim stavom, lako prihvaća novo okruženje bez većih poteškoća. Ova osoba se osjeća dobrodošlom te je sigurna u svoje socijalne vještine. Zatim slijedi drugi komforni tip osobe kojoj je potreban konstantni kontakt u grupama te koja se rado emocionalno veže za druge. Treći tip je interaktivan jer aktivno sudjeluje u sklapanju veza te je spreman na iznenadne promjene. Ostatak tipova se definira kao neuspješnim primjerima socio-kulturne prilagodbe dok se prethodni tipovi smatraju uspješnima u prilagodbi. Četvrtom depresivnom tipu osobe nedostaje osjećaj samopouzdanja. Ova osoba se najčešće osjeća bespomoćnom u svome novome okruženju, ona se osjeća praznom, strahuje te podcjenjuje svoje sposobnosti. Također se izdvaja od društva te se odlučuje za alijenaciju. Slične karakteristike posjeduje i peti tip osobe kod koje je izražena nostalgichnost. Ova osoba žudi za vrijednostima i normama svoje domovine te se odbija prilagoditi novom okruženju. Posljednji tip osobe osjeća nemir, anksioznost te se ograđuje od

lokalnih stanovnika. Također ni ova osoba nema samopouzdanje te upravo zbog svoje nesigurnosti izbjegava veći kontakt s okolinom iz straha od gubljenja identiteta.

Prema istraživanju (Ivanovna V'junova, Anatol'evna Ivanova, 2017) pokazalo se da je poražavajuće što postoji izrazito niski postotak od 26% internacionalnih studenata koji imaju izrazito dobre interkulturalne kompetencije, najveći postotak studenata, čak njih 38% ima prosječne kompetencije te je također visok stupanj internacionalnih studenata 36% koji imaju poteškoće u pri prilagodbi na novu kulturu. Također se pokazalo zanimljivim što se među kompetentnim studentima javlja i nostalgični tip. Ovaj problem se najčešće rješava tako što studenti potraže potporu od kolega internacionalnih studenata ili tako što se udruže sa svojim zemljacima. Pomoći tome može se zahvaljujući kvalitetnoj komunikaciji dolazne institucije koja je odgovorna za kvalitetnu povezanost među stranim i lokalnim studentima.

5. Poteškoće koje se javljaju tijekom studija

Prema dosadašnjim istraživanjima utvrdilo se kako razina učenja jezika uvelike utječe na akademski uspjeh internacionalnih studenata. Zbog toga je iznimno važno da internacionalni studenti imaju priliku vrijeme provoditi s lokalnim studentima kako bi usavršili svoje jezične, ali i transkulturalne kompetencije. Također se istraživanjem pokazalo kako su spremnost te motivacija ključni za kvalitetnu studentsku mobilnost. Ukoliko su studenti dovoljno motivirani da ostvare svoj uspjeh na inozemnom sveučilištu te ukoliko su spremni potražiti pomoć od lokalnih organizacija tada se može već predvidjeti kako će mobilnost uspješno završiti. Stoga je iznimno važno pripremiti studente tako što će se prije odlaska na mobilnost studentima približiti kulturne razlike ili osigurati tečaj jezika kako bi se smanjio rizik od javljanja negativnih emocija, od manje intenzivnih poput nostalgije te intenzivnijih poput depresije. Također se predlaže kreiranje zajedničkih nastavnih aktivnosti za internacionalne studente (Hussain, Shen, 2019). Jezične kompetencije i komunikacijske kompetencije su glavni čimbenici socio-kulturne prilagodbe. Jezične kompetencije omogućuju osobi ostvarenje kvalitetne socijalne interakcije koja zatim utječe na cjelokupnu prilagodbu. Jezične kompetencije omogućuju pojedincu prilagodbu u svakodnevici te pomoću njih se ostvaruju interpersonalni kontakti što zatim utječe na kvalitetu i kvantitetu interkulturalnih odnosa (Masgoret, Ward, 2006). Prema istraživanju Ward (1996, navedeno u Masgoret, Ward, 2006) izbjeglice su nakon stečene jezične kompetencije bile više otvorene za nove aktivnosti. Zbog toga se može reći da je učenje jezične kompetencije recipročan proces. Jezik je primarno sredstvo pomoću kojeg se posreduju kulturne informacije.

Pored jezične kompetencije za prilagodbu u novoj kulturi je znatno važna i neverbalna komunikacija. Do nesporazumijevanja može doći ukoliko se osoba se susretne s kulturno specifičnim gestama, različitom trajanju održavanja pogleda tijekom razgovora, određeno držanje tijela, izražavanje emocija te rutina poput pozdrava. Neverbalna komunikacija nosi sa sobom implicitne poruke koje određuju ton razgovora, a koje je puno teže naučiti od primjerice gramatike i izgovora jezika. Prema Dew i Ward (1993, navedeno u Masgoret, Ward, 2006) ukoliko je neverbalna komunikacija podudarna, lakše je predvidjeti međusobnu privlačnost nego što je to slučaj kod etnološkog porijekla. Primjerice zemlje južne Europe te južne Amerike se smatraju zemljama s visokim udjelom kontakata za razliku od zemalja istočne Azije koje se mogu percipirati hladnijima, a osobe iz Južne Amerike i Europe nametljivima. Također postoji i značajna razlika u duljini trajanja pogleda. Arapi i Latinoamerikanci duže zadržavaju pogled

od Europljana. Ova razlika može dovesti do toga da se pogled koji duže traje može smatrati prijetećim te nepristojnim, dok manjak pogleda se može percipirati kao neiskrenost, dosada te nepristojnost. Nadalje je nedostatak gestikulacije tipičan za skandinavske zemlje. Jednako tako i nekomunikacija je jedan od načina izražavanja. Tišina je važan aspekt komunikacije. Primjerice Japanci češće prave stanke u razgovoru od Amerikanaca. Također izražavanje emocija se razlikuje ovisno o kulturi. Prema Friesenovom istraživanju Amerikanci češće izražavaju negativne emocije u prisustvu drugih ljudi prilikom gledanja horor filmova dok su ih Japanci potiskivali (1972, navedeno u Masgoret, Ward, 2006). Prema tome nije iznenađujuće kako lako mogu nastati nesporazumijevanja između dvije kulture. Neverbalna komunikacija bi svakako trebao biti aspekt na koji bi studenti trebali obratiti pozornost prije odlaska u inozemstvo. Riječ je o vještini koja se mora naučiti kroz određeni period kao što se uči strani jezik.

6. Cilj Erasmus+ programa

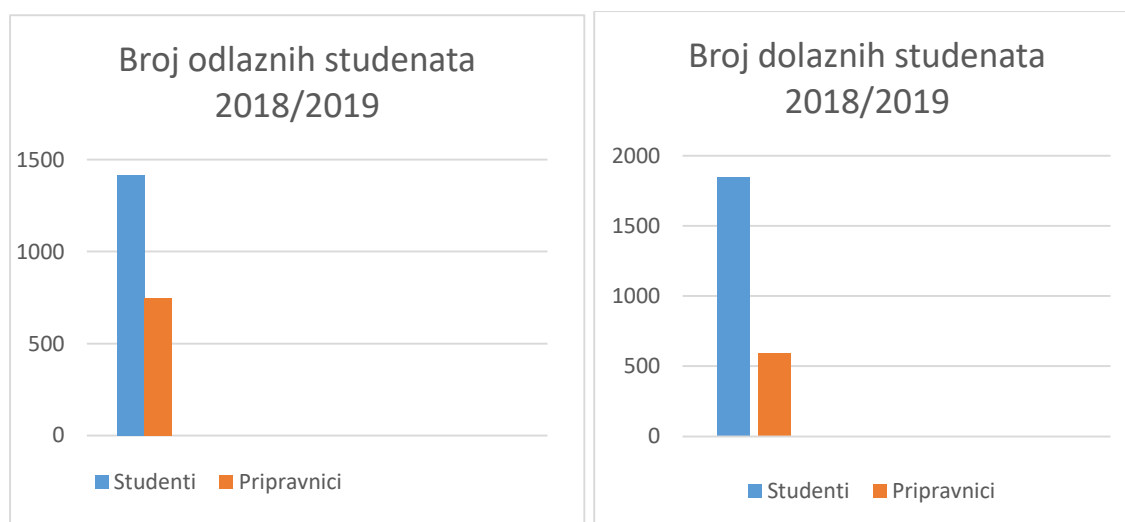
Erasmus+ ima za cilj podržati studente u cjeloživotnom učenju s namjerom da se osoba usavrši te postane prije svega aktivnim građaninom Europe. Također Erasmus+ omogućava studentima kvalitetnu pripremu na svijet rada uspostavljanjem socijalnih kontakata te stjecanjem vještina. U okviru *Union Youth Strategy 2019-2027* EU ima za cilj ojačati obrazovanje u Europi te razviti *European dimension in sport*. Ovim programom se želi razviti uključenost, kreativnost i inovacija. Promovirati formalno te informalno učenje, sudjelovanje mladih u organizacijama namijenjenim aktivnom sudjelovanju u društvu. Također se velika pažnja usmjerava na ostvarivanje mobilnosti u okviru sportskih organizacija i događanja (Erasmus+ Programme Guide, 2021). Putem sportskih događanja moguće je kvalitetno uključiti studente iz različitih kultura jer se na ovaj način uklanjaju jezične barijere koje su pri svakodnevnim aktivnostima najvažniji instrument uključenja u lokalno društvo. Kasnije će se u radu prikazati kako su i sami internacionalni studenti predložili sport kao odlično rješenje uključenosti studenata. Uspješno uključenje ljudi kroz sport se već duže vrijeme primjenjuje i kod izbjeglica koje se također nalaze u procesu prilagodbe novoj kulturi. Za kvalitetnu prilagodbu studenata veliku ulogu igra ESN organizacija.

6.1. *Erasmus Student Network*

Uloga ESN organizacije je osigurati socijalnu inkluziju dolaznih studenata koji su odlučili semestar provesti na inozemnom sveučilištu, a koja se vodi programom koji je posebno osmišljen u tu svrhu. Na ovaj način žele se razviti aktivni građani koji su uključeni u svakodnevicu. Također uzimaju u obzir i organiziranje aktivnosti za studente koje su ekološki prihvatljive. Udruga želi pomoći studentima da stvore zdrave navike te posebnu pažnju posvećuju i organiziranjem brojnih sportskih aktivnosti. Promoviraju i interkulturalne kompetencije te pomažu pri stjecanju vještina potrebnih za ulazak u svijet rada. ESN djeluje već 30 godina u 42 zemlje. S čak 15,000 aktivnih volontera pomažu pri inkluziji 350,000 internacionalnih studenata (ESN Annual Report 2019/2020, 2020). Riječ je o organizaciji istomišljenika koji se zalažu za osiguranje pozitivne klime svim pridošlim studentima. Internacionalni studenti na ovaj način imaju stalnu podršku lokalnih studenata koji su uvijek spremni pomoći. Također je učlanjenje u ESN organizaciju i odlična proba za studente koji bi se odlučili kasnije otići na studentsku razmjenu. Na ovaj način studenti mogu već iskusiti kako izgleda susret s različitim kulturama.

7. Erasmus+ 2019 Hrvatska

Prema podacima iz 2019 godine (URL3) u RH je sudjelovalo 10,288 sudionika u 283 projekta u iznosu od 19, 51 milijuna € od čega je više od 11 milijuna uloženo u više obrazovanje. Od svih sudionika u Erasmus+ projektima je 1418 njih ostvarilo visokoškolsku mobilnost u inozemstvu (Slika 7.1.1.). Zanimljivo je kako je veći broj dolaznih od odlaznih studenata što se može objasniti kako u RH još nije zaživjela ideja studentske razmjene kao što je to u zemljama gdje je odlazna mobilnost mnogo češća kao u Poljskoj i Francuskoj, naravno uzimajući u obzir kako RH ima znatno manji broj stanovništva usporedno s prethodno navedenim državama. Može se primijetiti također kako je veći broj odlaznih od dolaznih pripravnika. Ovaj podatak nam govori kako postoji potreba za unaprjeđenjem pripravnštva u RH (Slika 7.1.2.). U zapadnim zemljama poput Njemačke je pripravnštvo više zastupljeno te se može reći da je postalo i dio kulture. Što se tiče institucija u RH s najvišim brojem odlaznih studenata to su Sveučilište u Zagrebu, zatim slijedi Sveučilište u Splitu te Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. S druge strane top 3 države koje su studenti iz RH najčešće odabrali za svoju mobilnost su Španjolska, Portugal te Njemačka.

Slika 7.1.1. Broj odlaznih studenata 2018/19 Slika 7.1.2. Broj dolaznih studenata 2018/19

Što se tiče akademske i socijalne uključenosti u istraživanju Agencije za mobilnost u EU pokazalo se da su odlazni studenti više zadovoljni s integracijom na odredišnoj instituciji od dolaznih studenata. Istraživanje potvrđuje kako 87% dolaznih studenata je zadovoljno s uključenjem među druge internacionalne studente dok su znatno manje zadovoljstvo iskazali

za uključenost među lokalne studente (56,6%). Stoga će se kasnije u diplomskom radu predstaviti mišljenja internacionalnih studenata o razlozima manjka uključenja među lokalne studente. Što se tiče dolaznih i odlaznih studenata koji su odlučili svoju mobilnost provesti na praksi, njihovo zadovoljstvo je znatno izraženije te čak 90% odlaznih te 86% dolaznih studenata je zadovoljno s uključenjem. Izjasnili su se kako su kvalitetno integrirani među zaposlenike te organizaciju u kojoj su obavljali praksu (URL 4). Tijekom istraživanja u svrhu diplomskog rada nije sudjelovao niti jedan student koji je svoju mobilnost proveo u obliku prakse u nekoj od institucija u RH. Ispitani studenti su samo imali iskustvo odrađivanja kratkotrajne prakse u okviru studija.

8. Metodologija istraživanja

U prvome dijelu rada prvotno se analizirala znanstvena literatura zatim slijedi detaljniji pregled metodologije te rezultata istraživanja. Kako bi istraživanje bilo uspješno bilo je potrebno odrediti predmet, problem, cilj ovoga rada te sve zadatke koje je potrebno ispuniti koji bi odgovarali cilju. Nadalje objasniti će se metoda i instrument istraživanja te će se opisati uzorak i ispitanici istraživanja. U dodatnom potpoglavlju spomenut će se i motivacija studenata, tj. razlozi zbog kojih su se odlučili otići na razmjenu studenata jer motivacija mnogo govori o osobnosti studenata. Potrebno je objasniti i osobnost studenata jer kao što je već u prethodnim poglavljima objašnjeno na uspješnu uključenost ne utječu samo dolazna i odlazna institucija već i sama osobnost studenta. U sljedećem potpoglavlju će se prikazati postupak provedbe istraživanja te vrijeme i mjesto istraživanja.

8.1. *Predmet*

Predmet ovog istraživanja je socio-kulturna i akademska prilagodba internacionalnih studenata na Sveučilištu u Zadru.

8.2. *Problem istraživanja*

Problem istraživanja je uloga različitih čimbenika pri socio-kulturnoj i akademskog prilagodbi internacionalnih studenata na Sveučilištu u Zadru.

8.3. *Cilj*

Cilj diplomskog rada je pomoću polustrukturiranog intervjua ispitati internacionalne studente koji su proveli jedan ili više semestara na Sveučilištu u Zadru o kvaliteti njihove socio-kulturne i akademske prilagodbe s fokusom na uključenost među studentima matične ustanove.

8.4. *Zadaci istraživanja*

Kako bi se došlo do rezultata istraživanja koji odgovaraju cilju rada, osmišljeni su sljedeći zadaci istraživanja:

- a) Analizirati i proučiti relevantnu literaturu vezanu za interkulturalnu kompetenciju te socio-kulturnu i akademsku prilagodbu studenata
- b) Ispitati stavove internacionalnih studenata o zadovoljstvu i uključenosti u svakodnevni život tijekom mobilnosti u Hrvatskoj
- c) Identificirati i analizirati najčešće oblike akademske prilagodbe, socijalne uključenosti

- d) Kroz intervju s internacionalnim studentima identificirati ključne pokazatelje za uspješnu uključenost među lokalne studente

8.5. *Metoda istraživanja*

U okviru istraživanja korištena je metoda intervjuiranja te metoda rada na dokumentaciji bazirana na kvalitativnoj metodologiji. U obradi i interpretaciji rezultata korištena je literatura Vladimira Mužića (2004) i Ratka Zelenike (2000).

Prema Mužiću (2004) rad na dokumentaciji podrazumijeva neempirijski postupak jer se istraživač ne susreće sa stvarnim pojavama koje istražuje. Ona je samo polazišna točka jednog istraživanja, primjerice pri komparativnom istraživanju kao što je u ovom slučaju riječ. S jedne strane se radi i o usporedbi inozemnih školskih sustava iz perspektive samih ispitanika. Također se koristi i pri predviđanju razvoja obrazovnog sustava što je također tematika ovoga rada jer se od ispitanika traži mišljenje o poboljšanju trenutnog sustava koji su oni doživjeli. Koriste se stručna i znanstvena literatura o odgoju i obrazovanju. Težilo se koristiti primarne izvore no u slučaju njihove nedostupnosti koristili su se i sekundarni izvori. Nadalje kao glavna metoda istraživanja korištena je metoda intervjuiranja. Ova metoda kao i sve druge metode istraživanja nose sa sobom i prednosti i nedostatke koje treba imati na umu. Intervju je najprirodniji način prikupljanja podataka, koji može biti i nametljiv ukoliko se ne obrati pažnja na zadiranje ispitanikove privatnosti. Osnovna podjela intervjuja je slobodni i vezani intervju čija podjela ovisi o tome hoće li se intervju odvijati s točno određenim pitanjima koja se strogo prate ili će intervju se provesti uz pomoć grubo ucrtanih smjernica koje istraživaču i ispitanicima ostavlja mnogo slobode. U ovom slučaju govorimo o tipu podsjetnika za intervju. U svrhu ovog istraživačkog radu korišten je vezani intervju. Pri provođenju ovakvog tipa intervjuja iznimno je važno da istraživač kreira ugodno ozračje kako bi se ispitanici mogli opustiti te odgovarati što iskrenije te opširnije. Tada govorimo o samom načinu provođenja intervjuja. U konačnici ovisno o kategorizaciji odgovora ispitanika, može se govoriti o vezanom i slobodnom intervjuu. Posebnu važnost u podjeli ima i vrijeme jer kod vezanog intervjuja istraživač ima mogućnost unaprijed odrediti kategorije odgovora.

Intervju se može provesti individualno te skupno u prisustvu većeg broja ljudi. U ovom slučaju korišten je individualni tip intervjuja. On je bliži paradigmi tumačenja i kvantitativnom pristupu. Te prema Zeleniki (2000) njime se dobivaju kvalitetniji odgovori. No javljaju se i nedostaci intervjuja, primjerice što je za provođenje jednog intervjuja potrebno znatno više

vremena nego što je potrebno za anketiranje. Otprilike vrijeme koje je potrebno za provođenje 1 intervjua moguće je nadomjestiti s 50 anketa. Također je nedostatak taj što se intervju ne odvija u strogo kontroliranim uvjetima te što je za provođenje intervjua potrebno znatno više pripreme. Upravo zbog toga postoji manjak kvalitativnih istraživanja internacionalnih studenata u novijim članicama Europske unije, stoga je ova metoda istraživanja također relevantna.

8.6. Instrument istraživanja

Instrument koji se u istraživanju koristio je protokol intervjua koji se sastoji od 21 pitanja (Prilog 1, 2, 3). Protokol polustrukturiranog intervjua je osmišljen samo u svrhu ovoga istraživanja na hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku. Protokol intervjua je podijeljen na sljedeće 4 glavne tematske cjeline kako bi se ispitanici osjećali opuštenije te stekli dojam kako je riječ o svakodnevnom razgovoru koji ima svoj smisleni tijek:

Tematske cjeline:

1. Osnovne informacije (godine, porijeklo, studij, osobnost)
2. Akademska prilagodba (socijalna uključenost u okviru sveučilišta - potpora profesora, kolega, uključenost u nastavi, diskriminacija)
3. Socijalna uključenost (socijalna uključenost izvan sveučilišta - interkulturalne barijere, stečeni prijatelji lokalni/međunarodni, najčešći oblici druženja)
4. Organizacijski elementi (dostupni tečajevi hrvatskog ili stranih jezika, tandem partner, pronalazak smještaja, potpora sveučilišta, ESN organizacije, studenata i lokalne zajednice)
5. Preporuka za poboljšanje (sveukupni dojam, povratak na matično sveučilište, stečene kompetencije).

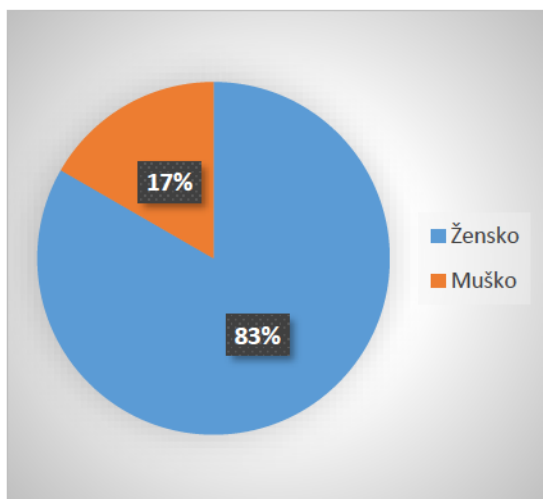
8.7. *Uzorak i ispitanici istraživanja*

U protokolu intervjua koristilo se kodiranje ispitanika. U skladu etičkih pravila koristili su se nazivi sugovornik, u skraćenom obliku S1, S2, S3 (...). Populacija i uzorak istraživačkog rada čine 12 internacionalnih studenata iz sljedećih država: Austrija, Bugarska, Maroko, Njemačka (2), Poljska, Slovačka, Slovenija, Srbija (2), Švedska i Turska.

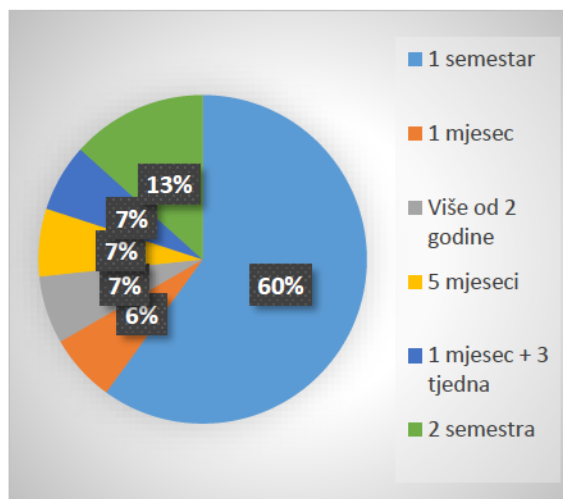
Većina ispitanika je ženskog spola (*Slika 8.4.1.*) što nije iznenađujuće jer većina studenata koja odlazi na studentsku razmjenu je ženskog spola. Zatim se jasno vidi kako je više od polovice studenata (60%) provela samo jedan semestar na Sveučilištu u Zadru (*Slika 8.4.2.*). Pojavom koronavirusa javile su se i poteškoće tijekom studentske razmjene koje su utjecale na trajanje mobilnosti. Unatoč željama da studenti ostanu duže na Sveučilištu u Zadru, bili su spriječeni iz raznih razloga. Jedna se ispitanica izjasnila kako unatoč želje da ostane duže, iz privatnih razloga to nije bilo moguće: *S6: Bila sam jedan semestar 2016-2017, u zimskom semestru te je bio preddiplomski studij. Zatim sam bila prošle godine 2020 u ljetnom semestru, ali se pojavila korona. Bilo je drukčije nego što je planirano, mislim da sam na kraju ostala 6 tjedana u Zadru. Inače sam pratila od kuće online predavanja u Zadru. Nisam se morala vratiti, ali mnogi su se već vratili te je bilo još 2 ljudi iz Njemačke te su također rekli da sljedeći tjedan lete nazad, ne zna se hoće li letovi biti otkazani. Da, moj tata je bio operiran te sam si rekla da bih htjela biti kod kuće.*

Prethodna sugovornica nije bila jedina koja je odlučila produžiti svoj boravak na Sveučilištu u Zadru. Iako studenti nisu isprva otišli na razmjenu u zemlju koju su tijekom prijave prvu naveli kao poželjnu destinaciju, nakon boravka u zemlji ipak promijene svoju percepciju: *S8: Isprva sam otišla tamo samo u zimskom semestru. Sveučilište u Zadru mi je ponudilo produljenje moje mobilnosti te sam bila jako sretna te sam se za to i odlučila. Iako je pandemija počela u drugom semestru uspjela sam se dobro zabaviti (...)*

Također i sljedeća sugovornica je odabrala Sveučilište u Zadru jer studenti nisu imali mnogo izbora, ali su se na kraju zbog pozitivnog iskustva odlučili ponovno vratiti na Sveučilište u Zadru poput sljedeće sugovornice: *S6: (...) Nisam imala nikakav plan, a zatim nisam dobila mjesto u Španjolskoj. Zatim sam se odlučila da mogu ići za Zadar. To sam jednostavno i napravila. Zatim mi se jednostavno jako sviđjelo kad sam bila 2016/2017. da sam ponovno izričito odlučila za Zadar, jer sam već nekoliko ljudi poznavala i jer mi se tako jako sviđjelo da sam htjela ponovno otići.*

Slika 8.4.1. Spolna struktura ispitanika

Slika 8.4.2. Prosječno trajanje studentske mobilnosti

Radi jezične barijere ili radi nedostatka određenog studija, studenti su često slušali kolegije s odjela koji ne odgovaraju njihovom matičnom studiju. Budući da se studijski smjerovi i organizacija obrazovanja znatno razlikuju od države do države iz tog razloga je važna fleksibilnost sveučilišta da omogući studentima više izbora pri odabiru studija. U tablici 8.3.1. napravljena je usporedba studijskih smjerova matične institucije te institucije domaćina.

Studij na matičnoj instituciji	Studij na instituciji domaćina
S1: Komparativna književnost.	(BA) Kroatistika, (MA) Novinarstvo i odnosi s javnostima.
S2: Slavenska filologija - Hrvatski, Bugarski, Slovenski.	Kroatistika
S3: Informacijske znanosti	Informacijske znanosti
S4: Njemački jezik i književnost i kultura	Njemački jezik i književnost
S5: Povijest	Povijest, Arheologija
S6: Geografija	Geografija

S7: Poslovna psihologija	Psihologija, Ekonomija
S8: Anglistika	Anglistika, Lingvistika
S9: Novinarstvo	Odjel za turizam i komunikacije
S10: Antropogeografija ili humanistička geografija i ekonomija	Geografija
S11: Europska etnologija i antropologija	Etnologija i antropologija
S12: Povijest	Engleski jezik i književnost

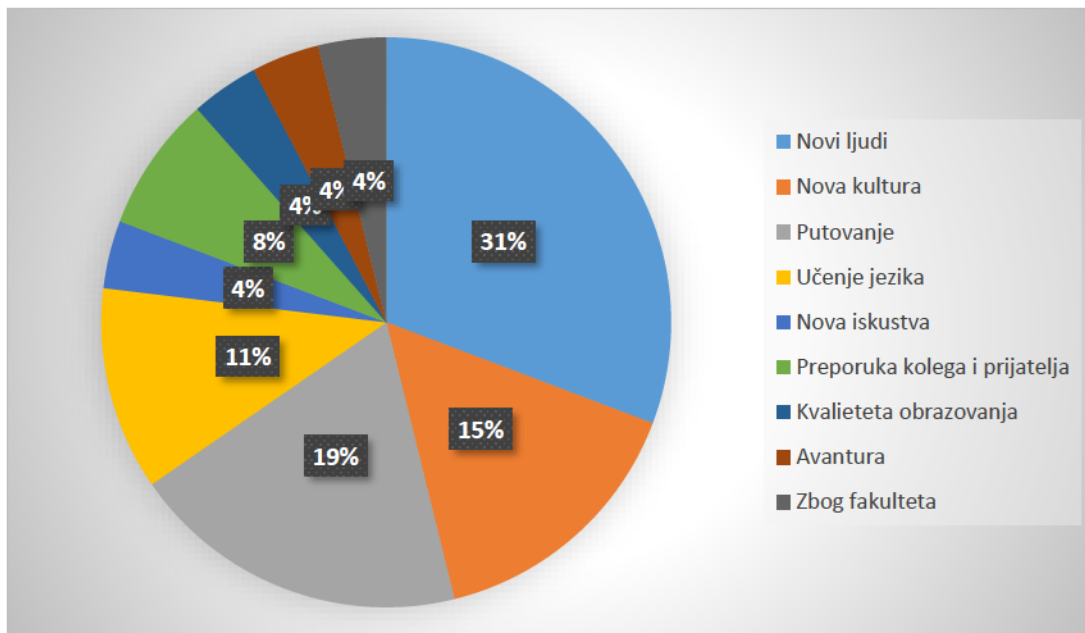
Tablica 8.3.1 *Usporedbe studijskih smjerova.*

8.7.1. *Motivacija za odlazak na studentsku razmjenu*

Na slici 8.6.1. se može vidjeti kako su najčešći razlozi odlaska na razmjenu upoznavanje novih ljudi i kultura poput sljedeće sugovornice koja se izjašnjava kako je i empatija jedan od najvažnijih razloga: *S11: Osobno i privatno smatram kako je važno putovati jer se na taj način čovjek stavlja u tuđe cipele mnogih ljudi i pri tom se ne osjeća otuđeno. Na mom studiju se mnogo toga radi o stranoj kulturi. Smatram kako je jako važno gledati dalje od nosa, kako je ljudima koji žive negdje drugdje. Hrvatsku mi Austrijanci i Austrijanke poznajemo samo kao turističku destinaciju. Htjela sam tamo malo duže ostati jer znam jako malo o Hrvatskoj, a jako je blizu Austriji. Svi Hrvati znaju govoriti njemački, a Austrijanci i Austrijanke ne znaju uopće hrvatski jezik. Velika šteta. Zbog toga sam išla na tečaj hrvatskog jezika.*

Također su motivi poput putovanja te učenja jezika, ali i preporuke od kolega i prijatelja, tj. pozitivna iskustva nalaze visoko na ljestvici kao što je slučaj kod sljedeće sugovornice: *S10: Čula sam za Erasmus na fakultetu. Također sam htjela tada u školi otići na razmjenu, ali su moji roditelji mislili da sam premlada. Htjela sam letjeti za Južnu Afriku. Oni su se jako zabrinuli. Mnoge moje prijateljice su već bile u inozemstvu te sam znala da to i ja želim te sam se prijavila. Te pojedini kolege koji su također bili u inozemstvu (...) Budući da je jedan od*

glavnih motiva upoznavanje novih ljudi i kultura, iznimno je važno omogućiti studentima što više prilika za ostvarenje novih kontakata.

Slika 8.6.1. Razlozi odlaska na studentsku razmjenu

Odlazak na studentsku razmjenu ne pruža studentima samo mogućnost putovanja i ostvarenje kontakata sa studentima iz različitih kultura. Svakako je važno uvidjeti kako kvaliteta obrazovanja ovisi od sveučilišta te ukoliko su studenti nezadovoljni ili nemaju mogućnost studirati na kvalitetnijem sveučilištu, postoji opcija razmjene kojom se taj nedostatak može nadomjestiti: S8: (...) Također zbog kvalitete obrazovanja jer znam da mnogi Marokanci studiraju u inozemstvu, ali oni plaćaju sve. Ali ja ne mogu platiti sve te sam htjela to isprobati, diplomirati u inozemstvu. Kada sam saznala za Erasmus bila sam jako sretna te sam se htjela prijaviti.

Također su se studenti izrazili zašto su odlučili svoj semestar provesti na Sveučilištu u Zadru. Lokacija Zadra na Jadranskom moru je privukla većinu inozemnih studenata: S3: Željela sam otići što dalje od Švedske i zato što zbog IT-a mogli smo odabrati samo između Kopenhagena u Danskoj, Norveške i Irske, a ja sam htjela sunce i toplinu. Nitko još prije nije otišao iz mog mjesta u Švedskoj za Hrvatsku pa sam ja bila prva. Kada smo imali zajednički sastanak oni su mislili kako je Hrvatska egzotična zemlja u usporedbi s Japanom gdje je većina studenata odlazila.

Nadalje studenti koji su već upoznati s hrvatskim jezikom su se odlučili za Hrvatsku jer su ili porijeklom iz Hrvatske, ili su provodili svoja ljetovanja u Hrvatskoj su neka od motivacija za odabir Sveučilišta u Zadru: *S5: Odlučio sam se za Hrvatsku jer je jedna od mojih najdražih država. Volim hrvatski jezik te sam želio saznati više o životu u Hrvatskoj. Htio sam se družiti s Hrvatima. U osnovi, sa svim Slavenima s Balkana. Htio sam putovati u Srbiju. Prvobitno sam htio otići na Univerzitet u Beogradu, također sam bio u Sarajevu. Htio sam se više združiti sa studentima s ovog područja i znati više o hrvatskoj povijesti i arheologiji jer je ovo područje zbog mog budućeg posla jako važno za mene. Zbog toga sam u Hrvatskoj studirao ne samo povijest već i arheologiju. Također sam htio znati osnovnu povijesti ovih gradova.*

Veliku ulogu pri odabiru željene destinacije svakako ima i budžet dostupan studentima te odabir predmeta. Jedna ispitanica je navela kako je jedan od razloga zašto se odlučila za Zadar i taj što se čini kao jako povoljna opcija: *S9: A za Zadar sam se odlučila, pa shvatila sam da nisam uopšte puno putovala generalno po okolnim državama. One koje su ti najbliže uglavnom posjetiš posljednje (...). Mogla sam ići u Belgiju gde je bila moja dobra drugarica, neki grad u Rumuniji, mislim da je Oradea, bio je isto otvoren za novinare. I možda je bilo još nekih univerziteta koji su nudili programe za sve zapravo nivoe studija, ali prosto nisam mogla naći predmete studija ili su neke države bile preskupe za živeti od stipendije koju dobivaju studenti na Erasmusu tako da mi se Hrvatska pokazala najbolja. Odnosno, Zadar po tim predmetima koji su mi se uklopili i po nekim tim mojim ličnim ambicijama za putovanja.*

8.8. *Vrijeme i mjesto istraživanja*

Istraživanje je provedeno u mjesecu svibnju i lipnju 2021. godine preko aplikacije Zoom. Ovaj način istraživanja se koristio jer su se ispitanici vratili u matične zemlje te niti jedan ispitanik u trenutku ispitivanja nije se nalazio u Zadru.

8.9. *Postupak provedbe istraživanja*

Ispitanicima je obrazloženo kako je anonimnost zajamčena. Ispitanici su prethodno upoznati s pitanjima te su svojevoljno pristali na istraživanje. Istraživanje je provedeno na način da su ispitanici prije provedbe intervjuja pitani za preferenciju hoće li tijekom videopoziva biti vođene zabilješke razgovora s internacionalnim studentima ili uz njihovo prethodno dopuštenje snimljen razgovor. Samo jedan je ispitanik preferirao vođenje zabilješki dok je ostalih 11 ispitanika odlučilo se na snimanje razgovora. Razgovori su se snimali pomoću

aplikacije *Super Recorder*. Trajanje svih snimljenih intervjua iznosi 08:34:16, u prosjeku je jedan intervju trajao 76 minuta, tj. 1: 27 minuta. Zvučni zapisi su se zatim transkribirali. Intervju je proveden na hrvatskom, engleskom te njemačkom jeziku, stoga se u prilogu nalaze transkripti intervjua na 3 prethodno navedena jezika. Ukoliko je to bilo moguće tijekom intervjua se koristio materinski jezik sugovornika kako bi se smanjila jezična barijera pri komunikaciji. Pitanja su podijeljena tematski na prvi dio koji sadrži osnovne informacije o studentima, zatim slijedi akademska prilagodba te socijalna uključenost, organizacijski elementi te posljednja cjelina podrazumijeva preporuku za poboljšanje. Tijekom analize i interpretacije rezultata izdvojili su se najzanimljiviji isječci razgovora.

9. Analiza i obrada interpretacija rezultata istraživanja

Budući da se u ovom slučaju radi o kvalitativnom istraživanju pri čemu je korišten instrument intervju te analiza dokumentacije, koristiti će se kvalitativna analiza prikupljenih podataka. Kvalitativna analiza podrazumijeva redukciju podataka, sređivanje podataka te izvođenje zaključaka prema Milesu i Hubermanu (1994, navedeno u Mužić, 2004) koji se ne moraju nužno provoditi u ovome slijedu. U ovom radu će se reducirati podaci kako bi se izdvojili samo važne informacije. Zatim će se podaci srediti u odgovarajuće kategorije koje su navedene u obliku poglavlja. Pri tome će se pored kvalitativne analize koristiti i kvantitativna kako bi se bročano iskazala učestalost pojave te jasnije prikazala cjelokupna slika rezultata istraživanja. Pri tome se ima na umu da kvalitativna analiza ostaje u prvom planu. Te u konačnoj fazi izvođenja zaključaka uspoređivat će se i preispitati kako bi se došlo do konačnog rezultata i slike. Budući da pedagogija potječe od filozofije, koristit će se i hermeneutička analiza koja se uglavnom provodi na temelju teorijskih podataka iako postoji mala nekolicina znanstvenika koji ju povezuju s pedagoškom stvarnošću. Ovim postupkom se uspoređuje prethodno shvaćanje te novo, unaprijeđeno shvaćanje koje na koncu nije gotovo i jedinstveno rješenje problema, već samo bolje shvaćanje. Svaki zaključak u hermeneutici moguće je u nedogled unaprijeđivati.

9.1. *Stavovi internacionalnih studenata o zadovoljstvu i uključenosti u svakodnevni život tijekom mobilnosti u RH*

Nakon provođenja intervjuja može se zaključiti kako su među studentima postojali brojni faktori koji su utjecali na njihove stavove. Uvelike su utjecale socijalne kompetencije, osobnost studenta, prethodno iskustvo s putovanjem i prilagodbom u drugim stranim kulturama, jezične kompetencije i sl. Stoga je prilikom analize svih odgovora iznimno važno uzeti u obzir cjelokupnu sliku osobnosti studenta.

9.1.1. *Hrvatski jezik kao prednost ili nedostatak?*

Kao što je prethodno navedeno jezik je uvelike utjecao na stavove studenata. Jedna ispitanica koja je govorila i u ime svoje prijateljice je izjavila kako su drugi smatrali da one nisu dovoljno zanimljive lokalnim studentima upravo zbog toga što su govorile na hrvatskom jeziku. Ona također tvrdi da su bile pod većim pritiskom da zapravo ne trebaju pomoć jer su smatrale kako je zbog poznavanja jezika nepotrebno komunicirati vlastite potrebe: S2: (...) *Mi smo njima kao izvanzemaljci, tako su nas gledali. Pogotovo ti koji studiraju hrvatski, srpski.*

*Npr. da dođe netko na Erasmus ovdje i da ja studiram bugarski i ja bih ga gledala ovako kao da je izvanzemaljac zato što je čudno da netko studira njegov jezik. Moglo bi se naviknuti da imaju Erasmusovce. Npr. da je to inženjerstvo ili nešto slično, oni imaju svakog semestra nekoliko studenata i to je njima malo lakše da se naviknu da imaju strance u grupi. Dok ovi koji studiraju jezik, mislim kao hrvatski, a ne kao njemački. Jer znam da su drugi koji su studirali njemački ili sociologiju gdje je bilo više Erasmusovaca oni su lakše našli Hrvate kao prijatelje. A oni su pričali engleski i to je Hrvatima isto bilo super da bi oni mogli pričati engleski da bi se oni usavršili, savladali bolje taj jezik. Dok mi nismo bile toliko privlačne. Možda je do toga što smo bile nas dvije (...). Također je S2 navela važnu stavku koja jednako tako utječe na prilagodbu, a to je odlazak na studentsku razmjenu zajedno s prijateljem. Ukoliko osoba već ima nekakvu sigurnost pored sebe, tj. nekoga koga već dobro poznaje, veće su šanse da će potraga za prijateljima biti nešto teža dijelom jer internacionalni student možda i nesvjesno smatra kako mu drugi studenti nisu potrebni. Zbog toga oni nemaju potrebu se više približiti u smislu da steknu prijatelja s kojim bi poslije razmjene ostali u kontaktu i ostali dobro povezani. Student se na ovaj način može nesvjesno izolirati od bliskih kontakata ili s druge strane, drugi internacionalni studenti mogu steći sliku da je osoba već na neki način zauzeta jer je se već sprijateljila s nekima te bi bilo uzaludno pokušati ostvariti dublji kontakt. Zanimljivo je također što je navela ekstremno pojam *izvanzemaljca*, što ne mora nužno značiti da je istina, odnosno da su takvo mišljenje dijelili njezini lokalni kolege. No razlog nezadovoljstva ove sugovornice će se kasnije objasniti.*

Nadalje ostale sugovornice koje su govorile hrvatski jezik tvrdile su kako imaju prednost što znaju jezik domaćina te kako ih to nije demotiviralo, već im je više pomoglo. Primjerice sljedeća studentica je izrazila svoje pozitivno iskustvo: *S1: Smatram da sam uvijek bila uključena te da se nisam osjećala kao outsider na nastavi ili u grupnim zadacima, ali mislim da sam imala prednost što sam govorila hrvatski. Iako jesam imala poteškoća s jezikom i ponekad mi je neki tekst bio teži te sam tada tražila pomoć, tj. birala si nešto lakše što bi mi išlo. Nije me to demotiviralo, bilo mi je razumljivo i nisam se osjećala loše, tj. nisam bila uvrijeđena. Ovdje se primjećuje kako je sugovornica potražila pomoć od drugih kolega, odnosno morala je samoinicijativno djelovati što ne navodi kao nezadovoljstvo.*

Sugovornica S9 kojoj je materinji jezik srpski, pokazala je razumijevanje za studente iz drugih zemalja koji su učili hrvatski te je nastojala stupiti u kontakt s njima kako bi oni mogli vježbati govoriti: *S9: (...) Čini mi se da smo mi imali nekoga iz Poljske koji studira hrvatski i*

oni i dalje imaju časove s drugim Erasmus studentima, imaju možda manje predmeta sa hrvatskim studentima, ako sam ih dobro razumela, i možda se tu nekako ne povežu dobro. Ako si u društvu Erasmusovaca onda svi nekako gledamo da pričamo na engleskom i onda se tu verovatno nekako izgubi. Mada sam ja lično i još neke kolege iz ESN mreže hteli da pričamo s tim ljudima koji studiraju hrvatski pošto su oni sami rekli da studiraju hrvatski jezik i da su došli tu da bi usavršili jezik. I to bi im jako značilo da ga mogu pričati u nekom svakodnevnom životu. Prema tome može se reći da može igrati važnu ulogu i razina poznavanja jezika koja utječe na socijalnu povezanost. Ispitanica S1 je imala obiteljskog člana koji živi u Hrvatskoj te je već bila u posjeti, susrela se s kulturom, ali je njezina prednost i ta što je na Sveučilištu u Zadru provela 3 godine, a ne samo 1 semestar kao što je to slučaj kod sugovornice S2 koja je imala znatno manje kontakata s Hrvatskom, osim što je bila na kratkom tečaju jezika Croaticum.

9.2. *Oblici akademske prilagodbe i socijalne uključenosti*

Najvažniji element odlaska na studentsku razmjenu je zasigurno i mogućnost odabira ekvivalentnih kolegija kojima će studenti pri povratku na matičnu instituciju dokazati svoj trud i rad u inozemstvu. Akademska prilagodba podrazumijeva pružanje osnovnih uputa o lokaciji održavanja kolegija, odabrane potrebne literature ili skripata, uključenje na nastavi, u grupnim zadacima, uključenje u studentske grupe na društvenim mrežama ili chat grupama.

9.2.1. *Uključenje i potpora od profesora*

Kao važni, ako ne i najvažniji faktori uključenosti u akademskom životu su profesori. S njima se studenti svakodnevno susreću, stoga im se otvaraju češće prilike za pružiti pomoć od primjerice osoblja u Uredu za međunarodnu suradnju s kojima se studenti susreću po potrebi. Profesor je iznimno važan sudionik uključenja u nastavu te se pri dolaskom internacionalnih studenata ostavlja prostor za kreativnost jer ne postoji priručnik koji bi profesoru pomogao razumjeti ili upoznati se s još jednom pedagoškom kompetencijom koja se ne podučava tijekom samog nastavnčkog studija ili je tek samo kratko dotaknuta tema internacionalnih studenata i to po individualnom pristupu i motivaciji želji profesora. Za kvalitetno uključivanje internacionalnih studenata potrebno je i znanje jezika profesora. Na studijskim smjerovima na kojima nije potrebno znanje stranog jezika može doći do izazova ukoliko profesor nije spreman komunicirati na stranome jeziku. No u istraživanju se pokazalo da je ponekad teško pružiti pomoć studentima koji ju trebaju, ali koji se nisu izjasnili ili se ne

osjećaju dovoljno hrabrima da izraze svoje potrebe. U toj situaciji je važno osigurati prijateljsko okruženje u predavaonici te objasniti kako je važno postaviti pitanja ili ponuditi internacionalnim studentima opciju individualne najave za konzultacije ukoliko to preferiraju. Primjerice sugovornica S2 se izjasnila kako je moguće da se dogode nesporazumijevanja jer profesori ponekad nemaju uvid u to da studenti imaju chat grupe u kojima se razmjenjuju važne informacije poput one o odgodi nastave: *S2: Potporu sam dobila tu da oni znaju da smo mi studentice i da ne bismo razumjele sve i da su nam pomagali i olakšali taj proces, ali da su nam dali nešto više o rasporedu ili da su nam dali nešto više znanja, to ne, i to nam je bilo malo teško snaći se zato što se znalo u tim grupama, npr. za hrvatski jezik ako imaš neki predmet studenti su znali kada imaju kada nemaju, nama to nitko npr. nije rekao, da nemamo predavanja. Nisu nas uključili u te grupe. Nismo ni mi tražile, ali nismo znale da postoje te stvari te smo išle nekoliko puta na predavanje koje nije bilo, a to je bilo predavanje u 8 ujutro. Profesori su se trudili da smo mi prihvaćene samo eto to što nismo znale kada ima predavanje, a kada ne. To su zaboravili jer ne dolazi mnogo ljudi iz inostranstva da studiraju hrvatski pa smo bile jedino mi i neki iz Rusije. Tako da ne bih krivila ni studente ni profesore. Ali nismo bili potpuno uključene u proces studiranja.*

Sljedeća ispitanica se izjasnila kako su profesori pokazali zanimanje za njezino uključivanje u nastavu, što se pozitivno odrazilo na njezino iskustvo: *S6: Nisam sigurna kako je to bilo prije 4 godine. Mislim da su svi profesori bili jako dragi i uvijek su mi postavljali pitanja te se zanimali. Bilo je različito. Neki su docenti uvijek postavljali pitanja: kako je to u Njemačkoj, što radite, jeste li bili tamo i tamo u Hrvatskoj? Neke to uopće nije zanimalo. Dakle, različito je. Ali u velikoj većini je postojao interes (...) Upravo jedan od postupaka koji mogu pomoći da se internacionalni studenti osjećaju uključeno ili kroz neformalni razgovor o kulturnim razlikama ili kroz usporedbu vezanu uz gradivo koje se obrađuje na nastavi. Internacionalni studenti su također na neki način učitelji jer mogu navesti primjere koji se u okviru kolegija na instituciji domaćina ne tematizira i na taj način pomoći studentima da si stvore sliku što je u znanosti relevantno u drugim zemljama. Također i profesori mogu naučiti iz prve ruke kako je kurikulum oblikovan na drugim sveučilištima te što bi se moglo promijeniti ili dodati kako bi se unaprijedila nastava.*

Sljedeća sugovornica imala je iznimno pozitivno iskustvo jer je jedna profesorica primijenila potpuno individualni pristup, dok je imala drugu opciju ukidanja kolegija jer nije bilo dovoljno prijavljenih studenata koji bi ga pratili: *S10: Imala sam baš super profesoricu.*

Bila sam jedina Njemica, tj. jedina koja sam odabrala ovaj kolegij. Zatim mi je jednostavno održala individualnu nastavu iako to uopće nije morala. Bila sam sama u prostoriji. Imala sam sat i pol privatne nastave te sam si pomislila da se to u Njemačkoj ne bi nikada ostvarilo. Nitko si ne bi izdvojio vrijeme za to. To sam jako cijenila. Uvijek je bila e-mailom dostupna. To mi je bilo super. Ostali profesori su također bili jako dobri. Bilo je par 1 ili dvoje iznimaka, ali rekla bih da je sve bilo u redu s potporom. Iz ovog primjera može se zaključiti kako sveučilišta s manjim brojem studenata također imaju svoje velike prednosti jer postoji bolja komunikacija među profesorima i studentima jer imaju mogućnost kreiranja interaktivne nastave, a na taj način se može poboljšati kvaliteta učenja.

Komunikacija između studenata i profesora te studenata međusobno je uvelike je bila otežana od početka pandemije koronavirusa. No internacionalni studenti kao i svi drugi studenti morali su se naviknuti na novi način komunikacije koja ne može potpuno zamijeniti *face to face* kontakt. Postojala je i dalje opcija konzultacija, ali u online obliku što je internacionalnim studentima mnogo značilo. Pojedinama je možda i socijalni kontakt ograničen jer nisu imali priliku ni upoznati veliki broj ljudi s kojima bi se družili u svakodnevicu, a zbog ograničenih okupljanja nisu stekli nove prijatelje. Sljedeća studentica je ipak doživjela novi način komunikacije na pozitivan način: *S9: (...) moja situacija u tom kontekstu je bila specifična jer sam ja uvek imala predavanja jer sam pratila nastavu zbog jezika sa svim ostalim studentima tako da sam se više možda osećala kao domaća studenkinja nego što je to bio slučaj drugih studenata s Erasmusa koji su nekako u toj zatvorenoj grupi koja komunicira s profesorima na engleskom. Ali generalno komunikacija sa svim profesorima s kojima sam u nekom momentu često pojedinačno bila u kontaktu, u početku kada sam poslala mail, predstavila se, bila je stvarno super, na zadovoljavajućem nivou. I sve smo se mogli dogovoriti oko obveza, oko praćenja nastave. Jesam bila kao domaća, ali su svi u nekom momentu imali u vidu da sam ipak tek došla u ovom semestru. Bili su stvarno otvoreni za komunikaciju. Kada su sve to pomerili na online i preko Zooma sam imala individualne konzultacije sa njih nekoliko. Vidljivo je u njezinom slučaju kako su profesori i dalje imali na umu kako je strana studentica te joj je potrebna pomoć unatoč tome što je odlično razumjela hrvatski jezik.*

9.2.2. Uključenje i potpora studenata

Pored pomoći od profesora iznimno je važna i pomoć od kolega. Kolege su ti koji imaju uvid u stvarnu sliku kako je biti student i što je točno potrebno kako bi učenje prošlo uspješno. Studenti imaju pristup i pomoćnim sredstvima poput skripata ili uvida što točno određeni

profesor zahtijeva. Problem se može javiti kao kod sljedeće sugovornice kada studentima nije pružena pomoć, tj. studenti nisu ni znali je li im pomoć potrebna jer je sugovornica sa svojom prijateljicom pokazivala dojam sigurnosti jer su obje poznavale hrvatski jezik. No svakako je potrebna i inicijativa kod profesora koji bi potaknuli studente da ponude pomoć internacionalnim studentima kao znak dobrodošlice. Na pitanje jesu li Vam studenti pružili pomoć studentica je odgovorila: *S2: Ako smo ih pitali, naravno da jesu, ali samostalno da su prišli do nas, nisu, ali možda smo im i mi izgledale malo zatvoreno. Mi smo rekly na početku da sve razumijemo i da smo se snašle i da to nama nije prvi put i onda su mogli pomisliti da ne treba nam pomoć, ali ne bih rekla da nisu bili nedruželjubivi, ali nije kao da su nam htjeli pomoć nešto previše. Ne bih ih krivila, mi smo morale tražiti više da nam treba pomoć.*

Sljedeća sugovornica doživjela je nešto pozitivniju sliku potpore studenata, no može se primijetiti kako je sugovornica samoinicijativno potražila pomoć. U ovome slučaju osobine ličnosti igraju ključnu ulogu. Ispitanici koja se opisala kao otvorenom osobom nije predstavljao problem što je sama morala pitati za pomoć: *S9: Da, bilo mi je baš sjajno što sam ulazila u te grupe, baš sam postala deo studentskih grupa gde pomažemo jedni drugima oko ispita, kako će izgledati i ostalo. Imala sam taj neki lepi momenat integracije. Npr. ako propustim neko predavanje uvek sam znala da mogu da se obratim nekom da mi fotografiše svoje beleške. Tako da u stvari stvarno je lepo išla ta komunikacija na tom nivou slušanja samih kolegija. Bilo je malo postalo čudno za tu integraciju kada smo prešli na online onda više nije bilo tih susreta kolega ispred faksa, kada malo popričate. Tad je nekako sve postalo udaljeno. Ali posebno ta prva dva meseca nastave uživo su mi onako ostala u lepom sećanju. (...)*

Sugovornica 10 koja nije govorila hrvatski jezik se izjasnila kako razlog zbog kojeg nije osjetila posebnu podršku studenata je taj jer je studirala samo s internacionalnim kolegama kojima je također bila potrebna podrška: *S10: (...) Nisam imala gotovo nikakav kontakt s hrvatskim studentima na Sveučilištu na predavanjima jer sam samo bila na nastavi gdje su bili Erasmus studenti gdje je nastava bila samo na engleskom jeziku. Nismo bili niti na jednom hrvatskom kolegiju. Tamo nisam nužno doživjela podršku. Možda mi je trebala pomoć kada primjerice nisam uspjela pronaći učionicu. Tada sam jednostavno pitala ljude: Hej, znate li ..? Te su tada svi uvijek bili ljubazni te su mi pomogli. Svakako je nezgodno što na Sveučilištu u Zadru nedostaju upute kako pronaći predavaonice, snaći se na kampusu za pridošle studente, ali i internacionalne. Svakako je u budućnosti potrebna intervencija s brošurama za*

internacionalne studente te online verzijom mape kako pronaći predavaonice i urede u slučaju potrebe za konzultacijama.

Sljedeća sugovornica se nije osjećala kao da joj je potrebna podrška jer je sama već mnogo proputovala te je bila znatno starija od lokalnih studenata što ju je sprječavalo da potraži pomoć. Također kao i prethodna sugovornica navodi važan aspekt odvojenosti internacionalnih studenata od lokalnih u učionicama što ograničava potpunu integraciju stranih s lokalnim: S3: *Bili smo samo nas 4 studenata u Erasmus programu koji su studirali IT te smo imali odvojena predavanja pa nismo imali predavanja s drugim studentima. Jer nas je bilo jako malo. Mnogo su mi pomogli. Slušala sam predavanje iz logike te nam je profesor rekao pođimo na kavu imat ćemo predavanje. Zatim je govorio o Hrvatima, kako je društvo gore i drugačije od Švedske i Njemačke. Razgovarali smo i o logici, ali to je bilo lijepo. Također su htjeli da doživimo lijepo iskustvo, učimo o sveučilištu, gradu i svemu. Jer smo bili jedini internacionalni studenti nisam upoznala nikoga osim jednog studenta. Imali smo prezentaciju pred Hrvatima, ne sjećam se kolegija, ali nismo nikada pričali s njima. Zatim smo imali prezentaciju u gradskoj knjižnici (...)* Iz ovog primjera može se vidjeti da je profesor odlučio napraviti iskorak u regularnoj nastavi te je studente uključio i informirao o kulturi u kojoj su se našli. To je sasvim sigurno pozitivno utjecalo na studente koji su se na taj način osjećali kako nije važno samo gradivo naučeno iz knjiga nego su stekli i dojam kako se osoblje i studenti oko njih trude da bolje razumiju svoju okolinu i samim time da imaju bolje shvaćanje kako se prilagoditi.

Također se može reći da je dob jedne ispitanice utjecala na njezinu socijalnu prilagodbu. Trebalo bi imati na umu da na studentsku razmjenu dolaze i studenti iznad 30 godina kojima zabave nisu prioriteti te koji bi zbog ovog razloga imali poteškoće pri upoznavanju novih ljudi ili provođenju slobodnog vremena poput sljedeće sugovornice: S3: *Također jer sam bila mnogo starija od drugih studenata. Nisam se osjećala tako starom jer je u Švedskoj uobičajeno studirati u ovim godinama. Smatram kako je moglo biti teško kada su svi 20, 21 a ja sam imala preko 30 kada sam bila tamo. Možda je do toga. Ne znam. Nisam upoznala nijednog studenta. Ali zbog toga sam se malo osjećala kao da sam malo prestara. Kao što sam već rekla, malo sam starija, a oni su mladi ljudi i žele ići na zabave i izlaziti. Ja nisam takav tip osobe. Ja bih možda izašla na čašu vina.*

Može se primijetiti kako postoji velika razlika u prosječnoj dobi studenta između zapadnih zemalja. Što se tiče stanja u Hrvatskoj prema istraživanju EUROSTUDENT iz 2014

godine (Šćukanec i sur.) kada se gledao prvi upis studenata došlo se do prosječne dobi. Čak 87% studenata prvi put upisuju studij s 18, tj. 19 godina. Nadalje 4% studenata je upisalo studij s 20 godina te 8% nakon svoje navršene 21. godine. Hrvatska uz Bosnu i Hercegovinu, Rumunjsku, Srbiju i Ukrajinu pripada zemljama u kojima većina studenata upisuje studij do dvije godine nakon završetka srednje škole. Dok se na drugom spektru nalaze skandinavske zemlje u kojima je tipičan trend dulje pauze prije upisa na studij. Može se zaključiti kako moguć razlog tomu je uspješno poticanje ljudi da ulože trud i novac u obrazovanje davno nakon srednjoškolskog obrazovanja. Stoga nije neobično što je sugovornica S3 iz Švedske odlučila u svojim 30-im godinama otići na razmjenu studenata.

Glavni razlog zašto u Hrvatskoj nije uobičajeno studirati u starijoj životnoj dobi je zbog politike prava na studij Ministarstva znanosti i obrazovanja prema kojoj samo mladi i nezaposleni mogu ostvariti pravo. Zbog toga najveći broj mladih upisuje studij neposredno nakon srednje škole. Također na upis starijih utječu i već ustaljeni razlozi, ali i visoke školarine za izvanredni studij ukoliko se uzme u obzir kako ih trebaju platiti osobe čija primanja se nalaze ispod prosjeka.

Također je pojam cjeloživotnog obrazovanja relativno novi u Hrvatskoj te postoje pojedine institucije koje ga nastoje implementirati odnosno ponuditi, ali je nedostatak i u motivaciji i angažmanu korisnika koji bi bili voljni dalje se obrazovati i usavršavati. Zbog toga nastaje takozvana inertna radna snaga kojoj je bio potrebno dodatno podučavanje, ili prijevremenim umirovljenjem ili otkazom. Jednako tako nedostaje mogućnost usavršavanja tijekom zaposlenja što je uobičajena praksa u zapadnim zemljama poput Njemačke. S novim dualnim sustavom visokog obrazovanja čiji jedan dio čine sveučilišta s fakultetima, a drugi dio veleučilišta i visoke škole (Havelka, 2003) ima više mogućnosti za ostvarenje obrazovanja tijekom stalnog radnog odnosa. No nažalost je potražnja i dalje mala zbog čega se i veleučilišta više usmjeravaju na mlađu populaciju. Kao jedan od problema koji se prema Rimac (i sur., 2020) javlja je taj što je Državna matura usmjerena gotovo isključivo na gimnazijski program što ostavlja mali prostor za one koji imaju stručno obrazovanje kako bi mogli konkurirati s onima iz gimnazije. Jedan dio njih ide na mature dok drugi na stručno visoko obrazovanje. Izvanredni studij je bio namijenjen za one koji su radili, no postao je školovanje za one koji nisu upali u kvote.

9.2.3. Socijalna uključenost

Pojedini studenti su izjasnili se kako su i dosta vremena proveli sami jer se nisu uspjeli uključiti među studente, tj. pronaći društvo s kojima bi dijelili zajedničke interese. Moglo je se primijetiti kako je nedostajalo događanja za studente koji su više introvertirani, tj. koji svoje slobodno vrijeme provodili u manjim grupama te koji bi tek povremeno voljeli biti dio velikih zabava. Također se u studentskim razmjenama pojedinci grupiraju sa svojim zemljacima kako bi smanjili utjecaj kulturnog šoka te nostalgijom za domom. Specifična je situacija i Sveučilišta u Zadru što je broj studenta na razmjeni relativno mali što nema samo i prednosti kao što je to u prethodnom poglavlju navedeno. Ovaj faktor može predstavljati problem za studenta koji ne pripada istojezičnoj grupi studenata koji su se formirali i time zatvorili. Posebice za onog studenta koji se može osloniti samo na upoznavanje ljudi preko ESN organizacije. Pogotovo ukoliko student nije u mogućnosti pratiti nastavu na hrvatskom jeziku kao što je to slučaj kod sljedećeg sugovornika: *S5:(...) Nisam se osjećao diskriminirano. No neki studenti su često htjeli ići u bar ili restoran. Ja ne idem često tamo, ne pijem mnogo, ne sjedim u baru. Ja sam htio čitati i biciklirati. Biciklirao sam u cijeloj zadarskoj županiji. Ovo je moja druga takva ideja. Kada idem negdje na putovanje vozim bicikl. Oni su često u starom gradu u restoranu, a ja sam često biciklirao u slobodno vrijeme ili čitao. Oni su imali svoje hobije, ja svoje. Često sam bio sam, ali često sam pričao sa svojim drugarima preko interneta. Kada smo išli negdje na putovanje tako smo se svi družili zajedno. Bili su francuski studenti iz jedne oblasti iz jedne županije pa su pričali zajedno. Dugo su se poznavali. Ja sam došao iz Slovačke pa sam pričao s nekoliko ukrajinskih, poljskih i čeških studenata. Svi ostali su bili iz Francuske, otprilike 15 ljudi. Imali smo nekoliko različitih grupa. Ovi iz Francuske su tu bili cijelu godinu, ja sam jedini bio prvi put u zimskom semestru. Iz ovog primjera se može zaključiti kako su studenti koji su već produžili svoj boravak na drugi semestar razmjene već stekli prijatelje te su se zatvorili od drugih.*

Sljedeća sugovornica se izjasnila kako je potrebno pružiti široku lepezu događanja koja bi pružila svakom studentu mogućnost zabave te uključenja među druge studente. Ova sugovornica je ukazala na problem nedostatka kreativnosti kod organiziranja događanja: *S11: Smatram, općenito govoreći da je bilo dobro organizirano. Ne mogu mnogo toga reći jer sam bila kratko vrijeme tamo. Možda bih si poželjela da su Erasmus događanja malo više alternativna. Ne tako mainstream. Mora se mnogim ljudima nešto ponuditi. Možda se mainstream sviđa većini i možda je to samo moje mišljenje, npr. Erasmus zabave su po tome poznate da se uvijek puštaju mainstream glazbene ljestvice. Erasmus zabave povezujem s*

upoznavanjem ljudi, ali ne s dobrom glazbom. Ali to je moj osobni ukus. Da se nešto novo napravi jer su koncipirane na jednak način. Malo nešto novo isprobati. Može se primijetiti kako ESN organizacije diljem svijeta imaju svoj okvirni program za osmišljavanje događanja. Problem se može javiti kada internacionalni studenti koji su već prethodno dosta putovali i već iskusili Erasmus u nekom drugom gradu su već upoznati s događajima ESN-a te kojima ti događaji manje zanimljivi jer su slični ili isti u svim zemljama gdje su već bili.

10.3. Ključni pokazatelji za uspješnu uključenost među domaće studente

10.3.1. Osobnost ispitanika

Kako bi studentska razmjena prošla uspješno pokazalo se da osobnost igra veliku ulogu pri uspješnoj integraciji u novu sredinu. Gotovo svi ispitanici su se opisali otvorenim osobama. Velika većina se izjasnila da su druželjubivi, ali im je potreban i odmor u tišini: *S3: Još uvijek volim izlaziti i upoznavati nove ljude, ali i dalje mi je potrebno vrijeme za sebe.*

Također se jedna ispitanica izjasnila kako je potrebno vremena da se opusti prije nego što se osjeća ugodno u komunikaciji s novim ljudima: *S8: Više sam ekstrovert. Kada isprva upoznam ljude, budem povučena. U početku sam malo povučena. Ali samo nakon malo razgovora izaći iz zone komfora. Zatim ekstrovertirani dio mene izlazi van. Mogla bih reći da sam istovremeno i ekstrovert i introvert.*

Važno je naglasiti kako potreba za druženjem se mijenja s vremenom. Osoba se može naći u životnom periodu kada ima potrebu biti više ekstrovertirana i upoznati nove ljude ili pak je osoba zadovoljna s brojem kontakata koji je ostvarila te nema daljnju potrebu se staviti u situacije gdje bi upoznala nove ljude. Primjerice kod sljedeće sugovornice: *S2: Više sam ekstrovert, mogla sam se tamo upoznati s više ljudi, ali sam tamo malo postala introvert, ne znam zašto. Uglavnom sam pričljiva osoba i volim upoznavati nove ljude.*

Također se jedna sugovornica izjasnila kako si na ovaj način postavlja izazov. Može se poistovjetniti s osjećajem zadovoljstva i uspjeha nakon ostvarenog cilja kada su studenti morali proći kroz određeni period napora. Zanimljivo je kako postoje i razlike među društvima koji se kriteriji moraju ispuniti kako bi osoba osjećala samopouzdanje. U kolektivističkim društvima se osjećaj vlastite vrijednosti zasniva na prihvaćanju u grupi, odnosno postizanje i održavanje interpersonalnih odnosa. Također i odnosi u obitelji, vjera, poštivanje institucije i autoriteta te suosjećanje s drugim ljudima uvelike određuje samopoštovanje. A samopouzdanje se zasniva

na talentu, osobnim postignućima, utjecaju i priznanju (Ward i sur., 2001). Sljedeća ispitanica je odličan primjer snalaženja u izazovima te ovladavanja bilo kakve prepreke: *S10: Da, rekla bih da sam otvorena osoba, tolerantna sam, rekla bih. Prijateljski nastrojena. Volim si uvijek postaviti izazove i uvijek doživjeti nove stvari. Npr. sada ponovno imam potrebu vidjeti, posjetiti nešto novo. Više volim inozemstvo nego ovdje doma. Upoznati nove kulture. Rekla bih da sam putoholičar. Nakon mature sam bila 7 mjeseci u Australiji. Volim ponekad malo izaći iz zone komfora. Smatram kako mnogi kolege se boje studirati u inozemstvu. Oni su zadovoljni s time što imaju doma. Oni su više tipovi koji vole ostati u kući. Rekla bih da to ovisi o karakteru. Ili si takav tip osobe koji takvo nešto voli ili nisi.*

10.3.2. Uloga prihvatne institucije

Na uspješnu mobilnost uvelike utječe i zadovoljstvo s uključenosti, a što dalje utječe na daljnu suradnju među sveučilištima. Na ovaj način se stvaraju mogućnosti za kreiranje zajedničkih projekata ili dijeljenja znanja među institucijama. Također se uspješnom mobilnosti privlače i takozvani elitni studenti, ali i organizacije koje financiraju internacionalna znanstvena istraživanja. Sveučilišta su postala organizacije koje djeluju strateški jer su ujedno i tržište rada, ali i investitori. Zbog toga je važno privući talentirane studente i neophodno je uvidjeti kako uspješna uključenost studenta je istovremno i pokazatelj uspješnog sveučilišta. U vrijeme globalizacije za sveučilišta je iznimno važno da prati svjetske trendove i inovacije (Udrea i sur., 2015).

Prema Bailey (1990, navedeno u Udrea i sur., 2015) u znanstvenim istraživanjima internacionalnih studenata poput U/W krivulje ili razvojnog modela interkulture osjetljivosti često se spominje mikro (razina pojedinca) i makro (kultura sveučilišta domaćina), a zanemaruje se postojanje mezo razine, tj. samih organizacijskih aspekata sveučilišta domaćina. Prema Berry (1997, navedeno u Udrea i sur., 2015) uvelike politika jedne države utječe na uključivanje internacionalnih studenata jer pojedine države nastoje pružiti mogućnosti kvalitetnog uključivanja među lokalne studente dok druge države odvajaju internacionalne studente u zasebne grupe. Pojedina sveučilišta također nude posebne prostorije za internacionalne studente. Na ovaj način se osigurava i fizičku odvojenost internacionalnih od lokalnih studenata. Također još jedan problem predstavlja i jezik predavanja, najčešće engleski, koji odvaja studente od drugih.

Za kvalitetnu prilagodbu internacionalnih studenata na sveučilištu najveću ulogu igra ESN Buddy program kao jedna od najvažnijih ideja ESN organizacije kojom se žele povezati internacionalni s lokalnim studentima jer zbog nepoznavanja jezika domaćina nije moguće da studenti prate nastavu s lokalnim studentima već se izoliraju u grupe s drugim internacionalnim studentima. S ovim programom se žele pronaći istomišljenici koji dijele hobije ili studij kako bi se studenti mogli sprijateljiti, a ne samo koristiti u svrhu početne pomoći u snalaženju u gradu ili na sveučilištu. ESN Buddy program se nudi studentima na samom početku semestra što isključuje sve studente koji bi u okviru drugih programa poput CEEPUS programa htjeli doći samo na mjesec dana razmjene: *S4: Nisam imala jer sam bila samo mesec tu.* Što se tiče ove pogodnosti su CEEPUS studenti nažalost ograničeni. Može se pojmiti kako je to nedostatak programa kod kojega još nije razvijena mreža podrške lokalnih studenata. Obično se ovaj problem rješava uz pomoć ESN organizacije koja nudi znatno više aktivnosti. No, sve preostaje na inicijativi sveučilišta hoće li se ponuditi i dodatna podrška CEEPUS studentima koji dolaze sredinom semestra kada više nije moguće zatražiti ESN buddy-a. Naravno preostaje pitanje koliko je to zapravo izvedivo i potrebno, odnosno bi li CEEPUS studenti zatražili takvu vrstu pomoći.

Nažalost se pri organizaciji dogode i propusti, pogotovo jer je ESN organizacija manja grupa volontera koja dobrovoljno izdvaja svoje vrijeme usporedno ili radeći i studirajući te se mogu dogoditi i pogreške poput sljedeće: *S3: Ne, nisam dobila buddy-a jer isprva sam odlučila da ne želim imati jednoga. Jer sam smatrala kako sam starija i kako ću se snaći. Zatim sam pomislila kako bi bilo zanimljivo imati nekoga tamo pa sam se prijavila. Pisala sam im i pitala je li prekasno, i rekli su mi da nije. Ali nisam nikada dobila buddya. Kada sam poslala moju prijavu, nisu mi nikada odgovorili. Tako da nisam dobila buddya iako su mi rekli da nije prekasno. Zatim sam si mislila to je u redu. Jer je to bilo davno, ne sjećam se kako je izgledalo na internet stranici, ali mislim da sam mogla vidjeti što sam pisala. Ne sjećam se baš, ali sam mislila kako je malo čudno da mi nisu pisali i rekli ne, ne možemo ti pronaći nikoga tko odgovara, kasno je s prijavom. (...)* Uvijek se mogu dogoditi organizacijski propusti ili tehničke poteškoće koje staju na put kvalitetnoj integraciji.

Studenti se najčešće komuniciraju studentske obveze preko društvenih mreža i aplikacija. Tako i Erasmus buddy stupaju u kontakt preko aplikacija preko kojih dogovaraju sljedeći susret. Također se javlja jedna razlika što Erasmus studenti obično imaju pogodnosti na fakultetu u smislu da im se iz dobre namjere ponekad i popušta i olakšava količina gradiva.

Zbog toga mogu imati više slobodnog vremena od lokalnih studenata. Također slobodno vrijeme ovisi i o smjeru studija, organizaciji samog studenta. U tome slučaju se smanjuje mogućnost za češći susret s lokalnim studentima koji ponekad imaju više obveza i zbog zaposleni kako bi si samostalno uspjeli financirati studij: *S8: Mislim da sam dobila e-mail od njega te mi je dao svoj WhatsApp broj te smo počeli razgovarati prije nego što sam ovdje došla i poslije toga mi je također pomogao, i pokazao mi je sveučilište, lokaciju Ureda za međunarodnu suradnju te mi je pomogao s papirologijom kod policije tako da je bio odlična potpora za početak. Nažalost, nismo kasnije puno ostali u kontaktu. On je radio dva posla i pisao diplomski rad, tako da je bio prilično zauzet. Tako sam neke stvari sama uradila, ali ako sam htjela nekoga pitati, pitala bih njega i on bi mi odgovorio. Nisam mu htjela mnogo smetati i pitati bi li on otišao negdje sa mnom jer nisam poznavala mjesto, tako sam pokušala sama se snaći (...)*

Iako studenti nemaju dovoljno vremena za druženje ipak je važno da internacionalni studenti se osjećaju kako postoji grupa ljudi koja ih podržava i želi im pomoći: *S12: Da, upoznao sam curu iz Hrvatske. Bila je ljubazna i prijateljski raspoložena. Nismo se mogli tako često vidjeti za vrijeme Erasmus+ vremena, ali mi je rado pomogla.*

Također zbog nedostatka prijava lokalnih studenata koji bi željeli biti buddy mentori ponekad nije moguće upariti studente sa sličnim interesima i hobijima ili pak je moguće, ali si iz nekog osobnog razloga studenti ne odgovaraju. U tome slučaju neki internacionalni studenti mogu više poistovjetiti s drugim studentima koji su poput njih te preferiraju takav tip društva: *S7: Da, imala sam buddy-a, ali sam ga zapravo vidjela dva puta na zabavi. Mislim da sam pričala s njim samo jedan put pričala. Imala sam buddy-a, ali nismo proveliko toliko vremena zajedno. Već sam imala svoje prijatelje te mi nije bila potrebna pomoć tako da mi je bilo ok. Upoznala sam ga prije nego što sam došla u Hrvatsku i već sam ga imala na Instagramu, Facebooku i WhatsApp-u. Mislim da mi jednostavno to nije bilo potrebno.*

No što se tiče organizacijskog aspekta neki su studenti poput sljedeće ispitanice bili iznimno zadovoljni: *S3: (...) Mislim da je sve prošlo jako dobro. Bilo je bolje u Hrvatskoj nego u Švedskoj jer osoba koja je bila zadužena za odlazne studente IT-a nije bila tako dobra. Sve je u Hrvatskoj prošlo glatko i jako dobro.*

Kao što je prethodno rečeno neki studenti imaju preferenciju družiti se sa sebi što sličnijima. Također je velika motivacija za odabir socijalnog kruga i jezik te studenti koji žele

poboljšati svoj jezik traže govornike tog željenog jezika. Najčešći lokalni studenti s kojima su se Internacionalni studenti susreli i upoznali su članovi ESN-a, njihovi buddy mentori, kolege na faksu, ljudi koje su upoznali u baru ili kafiću i u manje često i cimeri. Primjerice studentica se izjasnila kako je spletom okolnosti se družila i s turistima: *S8: Što se tiče lokalnih studenata, pored članova ESN-a i hrvatskih studenata i profesora i nekih drugih ljudi koje znamo iz kafića, barova jer smo uvijek išli u isti kafić ili barove te smo kreirale poveznicu s vlasnicima, s radnicima. To su Hrvati koje sam upoznala. Također sam upoznala mnogo internacionalnih studenata s Erasmusa ali i turiste u lipnju do kraja srpnja. Vratila sam se u Maroko 1. kolovoza tako da sam u tom mjesecu upoznala mnogo internacionalnih ljudi. Mislim da je podjednaki broj ljudi.*

Također su studenti dobrovoljno se htjeli ograditi od „drugih“ kako bi formirali svoju malu grupu smatrajući kako su lokalni studenti imali drugačije planove od njih: *S5: Sprijateljio sam se sa studentima s Erasmusa zato što sam htio ostvariti kontakt sa studentima s Erasmusa. Imao sam kontakt i s hrvatskim studentima, ali se nismo tako često družili. Oni su možda išli drugim smjerom nego mi. Mi smo imali jednu našu grupu koja je bila dosta zatvorena, naša grupa za razmjenu.*

Na pitanje jeste li više stekli lokalne ili Erasmus prijatelje prevladavaju internacionalni studenti: *S10: Više sam upoznala internacionalnih ljudi. Oni s kojima sam još uvijek u kontaktu su 2 Njemice i jedna Španjolka. Zapravo znam da je šteta, ali je opušteno pričati njemački duže vrijeme. Zapravo to ne treba činiti nego pronaći lokalne ljude, ali da, jednostavno je opušteno pričati svojim jezikom. Upoznali smo se na ESN zabavama na prvom susretu. Tada su se obilazile znamenitosti u Zadru i tada se već počelo prvi put razgovarati. Što smo se češće navečer sretali u baru to je se pretvorilo u prijateljstvo. Ali voljela bih da sam bila više u kontaktu s hrvatskim studentima. To bi bio plus. Bili su ESN ljudi.*

Također je sljedeća velika većina upoznala podjednak broj internacionalnih i lokalnih studenata: *S12: Oboje. Zahvaljujući Erasmusu stekao sam mnogo prijatelja iz inozemstva iz Poljske, Irske, Bosne te također i hrvatske studente. Neke sam upoznao iz studentskog kluba i na tečajevima engleskog jezika.*

Jesu li se studenti kvalitetno uključili što se tiče socijalnog aspekta to se nabolje može prepoznati i na broju i kvaliteti kontakta koje su ostvarili, ali s kojima su ostali u vezi: *S1: Da, s internacionalnim studentima sam prije korone se vidjela u Nürnbergu gdje smo se svi okupili,*

a planiramo se ponovno sastati. Nažalost, sada tijekom korone se nismo mogli vidjeti uživo, ali s jednom prijateljicom iz Hrvatske sam gotovo svakodnevno u kontaktu, šaljem si slike, čujemo se preko Messengera ili WhatsAppa, a s drugima otprilike svake pola godine. Dobro je poznato da Erasmus studenti se godinu nakon Erasmus iskustva ponovno sastaju na određenoj lokaciji, ili u posjetu drugom prijatelju te se na taj način formiraju tzv. Erasmus Reunions.

Studenti se najčešće kontaktiraju u posebnim prilikama poput rođendana ili važnih životnih događaja. Te zanimljivo je kako su neki upoznali Hrvate i na svome sveučilištu: *S2: Da, da s Turcima svima, čestitamo si rođendan i sve te stvari. Erasmusovci su bili ok, bili su cool. A imam neke Hrvate s kojima sam ostala u kontaktu. Kontakt je to da se pratimo na Instagramu. Imaju jedan dečko koji me je kao pozvao da idem opet za Zadar, a Hrvati koje sam stekla kao prijatelje su bili ti koji su bili ovdje u Bugarskoj na Erasmusu.)* Može se dogoditi i da studenti svojevrijedno nisu htjeli uspostaviti kontakt s lokalnim studentima jer nisu bili raspoloženi. Primjerice ista ispitanica navodi: *Npr. u Zadru sam imala više prilike, ako želim. To je bio razlog taj što ja nisam htjela baš. Ako sam želela upoznati i družiti se s ljudima to je bilo lakše nego u Zagrebu jer u Zagrebu smo mi bili kao samo Croaticum za strance i ti se družiš samo s ljudima koji su tamo došli studirati hrvatski. Nismo imali predavanja s Hrvatima pa nisam imala kontakt s njima, zato je tu bilo bolje. Imali smo zajedno predavanja pa bili smo kao da smo hrvatski studenti. I onda da smo htjeli, mogle bismo. Npr. moja prijateljica ima prijatelja koji je iz grupe. Imali smo isti predmet pa je ona nakon toga odlučila doći ovdje u Bugarsku na Erasmus. Ja mislim da smo više mi bile krive za to što se nismo ubacivale u društvo. Na prvom Erasmusu sam primijetila da sam se više trudila i više bila prijazna i jer sam više htjela pomoći nekome i onda meni on. Dok smo sada bile nas dvije pa nije bilo potrebe da tražimo baš hrvatske studente.*

Nažalost se nekada kontakti izgube zbog različitih osobnih razloga ili se oni znatno smanje: *S7: Nisam ostao u kontaktu sa svima, ali imam nekoliko prijatelja. Dopisujemo se. Tako da sam upoznala nekoliko Hrvata i ostao sam u kontaktu s jednim dečkom, ali ne toliko s drugima (..)* Istina je da je za održavanje prijateljstva na daljinu potrebno mnogo organizacije i dodatnog truda kojeg studenti moraju uložiti. To je i jedan od razloga zašto se neki odupiru ideji sklapanja prijateljstva s nekim s kojim je teško uspostaviti kontakt. No oni koji ulože trud su zahvalni na tome jer su povezani s velikom šarolikom zajednicom ljudi s kojima dijele i različitosti poput slučaja kod sljedeće ispitanice: *S8: Većina ljudi s kojima sam i dalje u kontaktu su studenti, profesori, jedan iznajmitelj koji je bio jako ljubazan i članovi ESN-a. Te*

naravno što se tiče internacionalnih studenata moji Erasmus prijatelji. Šaljemo si poruke možda u nekoliko mjeseci, u posebnim prilikama. Npr. prošli mjesec je bio ramazan. Tijekom tog vremena su mi mnogi hrvatski kontakti čestitali ramazan i slično tomu. Bilo je jako ljubazno jer mnogi ljudi ne znaju da imaš nešto posebno. Nažalost nismo zajedno, nismo blizu, ali se osjećaš da si uključen, nisi potpuno zaboravljen te je jako lijepo. Stvarno je sjajno jer kada su okružen s mnogo ljudi s različitim pozadinama, različitih religija osjećaš kako tvoja okolina odjednom postane iznimno kulturno bogata. Te učiš mnogo iz iskustva. Počinješ se osjećati da si okružen kulturom. Svjestan si toga i meni se to jako sviđa (..) Iz ovog primjera se može vidjeti kako ni fizička udaljenost za neke ne predstavlja problem jer čak i s jednim javljanjem, porukom može se dati do znanja kako je prijateljstvo prisutno.

10.3.3. Jezik studenata

Svakako je za uključenje važan i faktor jezik, iz tog razloga je na sveučilištu moguće učiti hrvatski jezik kako bi internacionalni studenti naučili za početak osnove koje bi im pomogle ne samo u komuniciranju s lokalnim studentima nego bi im pomoglo razumjeti kulturu u kojoj su se zatekli. Jezik je isprepleten s kulturom te s načinom razmišljanja kulture. Odnosno pojedinac je sam nositelj kulture. Sapir (2011) objašnjava kako u psihološkom smislu kultura nije nešto odvojeno što postoji samo od sebe i što je odvojeno. Ne polazi se prvo od kulture i pretpostavke da se osoba prilagođava kulturi nego se u psihološkom smislu prvo polazi od pojedinca i njegovog ponašanja. Osoba svoj identitet povezuje s kulturom što je jednostavno te je na neki način i potreba pojedinca. Sapir ne niječe postojanje koncepta kulture nego smatra kako je potrebno da se pri svakom spominjanju kulture navode kvalitetni dokazi, odnosno tvrdnje koje dolaze od pojedinaca. Onda bi prema ovoj tezi jedna osoba predstavljala jednu kulturu. Jer definicija kulture jedne osobe ne mora odgovarati cijeloj grupi ljudi iz koje osoba dolazi. Prema tome Sapir polazi od ideje da se objektivno gleda na pojedinca i ne uspoređuje se je li njegovi iskazi stvarno pripadaju većini nego se ide iz stanja da se uopće ne poznaje ta kultura.

Zahvaljujući tečaju jezika studenti su mogli poboljšati svoj jezik u više razina. Čak je jedna sugovornica koja prije nije govorila hrvatski se dodatno potrudila i počela učiti hrvatski jezik prije nego što je otišla na studentsku razmjenu: *S11: Za mene je čak bio malo prelako jer sam vidjela online kako se tečaj zove Hrvatski 2 te sam si mislila da obvezno moram u Grazu upisati početnički tečaj kako bi mogla sudjelovati. Ali je tečaj u Grazu počeo već od nule. Zbog toga sam već u Grazu mnogo toga naučila. Bila sam jedan semestar na tečaju. U Hrvatskoj*

sam položila ispit. Bila je to velika grupa. Kod nas ih je bilo jako mnogo. Nažalost nisam imala druge tečajeve i tandem partnere. Nažalost, ne.

Profesori na tečaju su se mijenjali tijekom godina ili su se tehnike podučavanja poboljšale. Nažalost od otprilike 150 internacionalnih studenata koji dolaze u semestru samo ih oko 10-15 pohađa tečaj hrvatskog jezika: *S6: Tečaj je bio jako dobar. Tamo sam baš mnogo naučila. To je bio moj prvi slavenski jezik zbog toga je bilo malo teško te izgovor, slova. Bilo je jako smiješno jer je na početku bilo 10 do 12 ljudi, a na kraju nas je ostalo mislim samo 3 ili 4, koji smo pisali ispit. Ali meni je već mnogo pomoglo kada se želi učiti jezik i to je sasvim u redu. Kada sam tamo bila prošle godine tada sam slušala predavanja za hrvatski za napredne. Bilo je malo teško. Na tečaju su bili i oni koji su hrvatski duže vrijeme učili i studirali, ali to me je malo motiviralo potpuno iz početka krenuti. Bilo je teško, ali sam preživjela. Dobila sam dobru ocjenu. Profesorica je sve objasnila na engleskom, moglo je se pisati par zabilješki. Obično su bile sve vježbe i zadaci u ispitu slični poput onih koje smo na nastavi radili. Moglo je se bilo što napisati iako nisi razumio riječi. Mogao si razmisliti da sada trebaš napisati množinu ili slično (...) Budući da je sugovornica 3 poručila kako je bilo teško pratiti nastavu postavljeno je dodatno pitanje o kvaliteti profesora i jesu li studenti uspjeli pratiti nastavu, na što je sugovornica odgovorila: *S6: Imala sam različite profesorice. Da, mislim da je ona prije mnogo godina malo na engleskom pričala. Morao si dodatno pitati, ali je prošle godine profesorica bila jako dobra. Prepoznala je na licima, ako nitko sada ne reagira tada ću ponoviti pitanje na engleskom. Također sam imala jedan tečaj na engleskom.**

Jedan od razloga zašto je manji broj internacionalnih studenata pohađao tečaj hrvatskog jezika je i nedostatak vremena: *S8: Imala sam tečaj hrvatskog jezika, ali nažalost, nisam ga završila jer sam imala mnogo stvari za odraditi te je tečaj bio malo pretežak za mene. Što sam htjela naučiti za to vrijeme su samo nekoliko riječi ili rečenica koje bih najviše koristila. Htjela sam znati što reći kada sam na tržnici, kada želim nešto naručiti, ne ići toliko u gramatiku. Naravno da ni jedna godina ne bi bila dovoljna tako da bi voljela da sam imala ovakav tečaj koji nije previše formalan (...)*

Pored opcije učenja tečaja hrvatskog ili drugih stranih jezika, studenti su se mogli odlučiti i za opciju učenja jezika u tandemu. Oblik učenja jezika koji je posljednjih godina postao sve popularniji i zbog čega su se i napravile brojne aplikacije i internet stranice. U tandem partnerstvu osobe međusobno podučavaju svoj materinji jezik ili drugi strani jezik koji

govore kao primjerice kod sljedeće studentice: *S8: Imala sam tandem partnericu, bila je cura iz Hrvatske. Učila sam ju arapski, a ona me je učila hrvatski. Dobila sam certifikat. Završile smo cijelu stvar. To je bilo na odjelu za lingvistiku na kolegiju Teaching methods. To su imali kao projekt. Prije nego što sam došla ovdje dobila sam e-mail bi li bila zainteresirana naučiti hrvatski na ovaj način (...)*

Uspješna uključenost internacionalnih studenata ne podrazumijeva samo uključenje na sveučilištu već općenito i u društvu, tj. u svakodnevicu. Veliku ulogu su imali i najmodavci koji su rado studentima približili autentičan način života: *S5: Bio sam u apartmanu s hrvatskom obitelji koja je imala jedan kat za student zato što obitelj često organizira smještaj za internacionalne studente. Bilo je odlično, obitelj je bila vrlo dobra. Imao sam s njima dobre kontakte, često smo putovali u Zadarskoj županiji u sela. Često smo gledali televiziju, imali smo tradicionalna hrvatska jela. Stan sam našao preko jednog studenta koji je ovdje prije bio i rekao da ova gospođa često organizira smještaj.*

Studenti smještaj uglavnom pronalazili preko interneta studentske grupe Studenti sveučilišta u Zadru: *S1: Tijekom CEEPUS-a sam imala sreće da su mi odmah javili kako ću imati smještaj u studentskom domu, ne znam po kojim kriterijima sam uspjela dobiti dom, ali znam da svima to nije bilo moguće. A kada sam došla ponovno u Zadar na studij, a ne razmjenu, tada sam si našla stan preko stranice na Facebooku: Studenti sveučilišta u Zadru te sam kontaktirala vlasnika prvog oglasa kojeg sam vidjela te sam pristala tu živjeti, bila sam u žurbi jer sam u zadnji tren riješila svu dokumentaciju pa sam zbog toga propustila natječaj za dom, ali imala sam sreće što je taj stan, cimerice i gazda bili super te sam tu ostala 2 godine.*

Pojedini studenti su uspjeli dobiti mjesto u studentskom domu koji nije bio omiljena opcija studentima i zbog toga ukoliko su dolazili iz zemalja gdje su cijene najma bile gotovo i skuplje nego u Hrvatskoj ili pak zbog vlastite preferencije: *S9: Bila sam u studentskom domu. Ukupno nas je bilo 3 s Erasmusa koji su tu smešteni. Već kad sam bila obavještena od strane Ureda za međunarodnu suradnju da sam prošla na Erasmus, dobila sam obavještenje da studenti na Erasmusu imaju pravo na smještaj u domu i imali smo jedan formular da ispunimo. Mislim da je prošlo par dana da su mi javili da sam primljena u dom, to je bio neki Jul, tako da i da nisam bila primljena imala bih nekih 3 meseca da potražim drugi smještaj. Ne znam nešto puno ljudi koji su bili zainteresovani za smještaj u studentskom domu. Zavisi. Često Erasmusovci iz*

iste države nađu zajedno neki stan, pa ih po 2,3-4 stanuje zajedno pa ih onda to izađe dosta jeftinije.

11. Povratak internacionalnih studenata na matično sveučilište

Studenti su nakon iskustva u inozemstvu imali priliku doživjeti i drugačiji obrazovni sustav te usporediti ga sa onime koji je postojao u njihovoj zemlji. Na ovaj način su mogli uvidjeti kako internacionalno sveučilište ima svoje prednosti i nedostatke u odnosu na njihovo. Moglo bi se reći kako nakon odlaska u inozemstvo studenti mogu biti motivirani da učine neku promjenu na svome sveučilištu jer su na inozemnom sveučilištu iskusili kako je to moguće u stvarnosti. Studenti se nakon povratka ili sami angažiraju u okviru ESN organizacije kao volonteri ili kao buddy mentori. Zanimljivo je što su studenti navodili kako je prednost Sveučilišta u Zadru što ima znatno manji broj studenata: *S3: Da, jer mi se jako jako svidio moj boravak u Zadru. Također mi se svidjelo jer su predavanja različito koncipirana. Bilo je lijepo što nas je bilo nekoliko studenata. Mogli smo pitati za pomoć. I znam da to nije bio slučaj kod svih internacionalnih studenata tamo. Pretpostavljam da smo imali sreće. U početku je bilo teško studirati sve kolegije odjednom jer nisam navikla na to. Ali kada razmisliš možda je to dobra stvar. Primijetiš stvari koje su pozitivne na tvom sveučilištu, ali nađeš i stvari koje smatraš malo negativnima jer si iskusio nove stvari u inozemstvu.*

Tu se javljaju i kulturne razlike poput kontakta s profesorima ili kako je menza koncipirana što je za neke studente iz zapadnih zemalja iznenadilo: *S3: Nikada nisam zvala profesora profesorom. Mi zovemo naše profesore imenom. Stvari poput tih. Ne bi rekao gospodine ili profesore. Također mi se svidjela menza gdje možeš kupiti jeftinu hranu. U Švedskoj svi donesu svoju kutiju za užinu te ih zagriju u mikrovalnoj, a ako nemaš ručak moraš ga kupiti te je skup. Stvarno mi se svidio boravak u Zadru. Sviđa mi se kako je društvo jako različito, očito, ali sam osjećala da ukoliko kupuješ hranu je jedino veliki centar Supernova izvan grada. Ali ovdje (u Švedskoj) možeš proći pored njih. Sviđaju mi se male trgovine, pekarnice. Osjećala sam da bih se mogla uklopiti u Hrvatskoj, da bi mogla ovdje živjeti. Zvuči budalasto, ali sam se osjećala kao da pripadam ovdje. Kada sam šetala ulicama nisam se osjećala kao turist, kao student na razmjeni. Stvarno sam uživala u svom boravku. Nedostaje mi (...)*

Nadalje što se tiče razlika koje su internacionalni studenti naveli su i važni aspekti poput praktične nastave koja je znatno manje zastupljena na sveučilištima u Hrvatskoj. Ovo mišljenje je podijelilo nekoliko studenata iako postavljeno pitanje nije se izravno odnosilo na praksu već općenito na razlike na studiju s kojima su se studenti susreli. Nedostatak prakse može se posebice negativno odraziti na studije koji su bez prakse nezamislivi poput geografije kod

sljedeće sugovornice koja isprva objašnjava na koji način se nastava odvija na njezinom sveučilištu u Njemačkoj: *S6: (...)Moj studij se više zasniva na praksi. Imamo projekte, rad na projektu. Seminari budu prvih 2 tjedna, bude jedan uvod. Oblikuje se tema ili odabire se predmet istraživanja koji se do kraja semestra mora zajedno ili samostalno obraditi. Studij u Zadru je bio više kao klasično predavanje i ispit ili referat, seminarski rad, usmeni ispit. Ali studentica ipak naglašava kako je zadovoljna što je bilo nekoliko prilika za terensku nastavu što je u Njemačkoj nedostajalo: (...) Bilo mi je super što sam prošle godine imala jedan kolegij na etnologiji te je docent organizirao malu ekskurziju u Benkovac. To je bilo super, na stručan način učiti o zemlji. Mislim da su planirali još 2 izleta, ali se korona pojavila, šteta (...)*

Također je još jedna ispitanica iz Njemačke izrazila svoje nezadovoljstvo s konceptom nastave u Hrvatskoj te manjku težine gradiva: *S10: (...) gradivo me je malo podsjećalo na školsko gradivo. Npr. doma na sveučilištu kada smo pisali domaći rad onda smo morali povezati s čudnim teorijama i sl. stvari. Ali tamo (u Zadru) sam morala samo jednu zadaću napisati, opisno jednostavno samo jednu stvar, par činjenica i to je to. Na mom sveučilištu mora se to nekako povezati sa znanstvenim teorijama. Također i referati. Za mene je gradivo definitivno bilo lagano. Unatoč tomu sam naučila nešto.*

Studenti su zadovoljni s kvalitetom prakse koju su imali priliku odraditi no nedostajala im je učestalost i raznolikost: *S1: Da, naravno sve znanje koje sam stekla na Sveučilištu će mi sigurno pomoći u budućnosti, imala sam priliku raditi i praksu u Slobodnoj Dalmaciji u Zadru, ali evo preporučila bih da bude moguće raditi praksu i ranije, to mi je nedostajalo. Bilo bi dobro da se praksa u Zadru može odraditi i na radiju i televiziji, a ne samo u novinama.(..)*

Kako bi razmjena bila uspješna i prihvaćena potrebna je i kvalitetna potpora na matičnom sveučilištu što nažalost nije bio slučaj kod sljedeće ispitanice: *S8: Mogu reći da sam mnogo naučila. Nisam bila ista osoba na početku. Bio je to potpuni paket komunikacijskih vještina, socijalnih vještina, vještina za učenje. Uistinu sam mnogo naučila. Pokušala sam iskoristiti sve što mi je bilo ponuđeno te sam nastojala to iskoristiti i naučiti iz toga. I proces papirologije. Bila sam svjesna svega da kada sam došla doma, čudno je, ali istinito. Kada sam došla doma, otišla sam na sveučilište i objašnjavala sam ljudima koji su tamo radili što trebaju činiti. Bila sam svjesna toga što moraju činiti. A oni su bili: što želiš od nas da učinimo s ovime te sam rekla da ovo moraš uručiti drugoj osobi i ona to mora potpisati. Ja sam bila ta koja je objašnjavala. Bilo je čudno, ali sam se osjećala kao da sam imala dovoljno iskustva.*

Da se sustav obrazovanja razlikuje i zbog raznih razloga poput obveze dolaska na nastavu tome su pridale pozornost i dvije studentice. Jedna studentica navodi sljedeće: *S3: Jedna stvar koja se uvelike razlikuje od toga kako mi studiramo u Švedskoj i u Hrvatskoj je ta, ne znam je li se to odnosi samo na moje kolegije. Dobiješ bodove što si došao na nastavu. Ako te nije bilo onda si dobio zabilješku, a ja sam morala. Ocjene su veoma različite. Odlučila sam otići u Berlin na koncert te sam morala propustiti jedno predavanje. I rekli su u redu, ali onda ćeš dobiti zabilješku kako nisi bila na nastavi. U Švedskoj ne moraš biti na nastavi. Samo moraš položiti ispit. Jedino kada imaš seminar. To je drukčije. Nije mi smetalo, ali mislim da to ne bi bilo moguće u Švedskoj jer mnogi ljudi su stariji i imaju obitelji, njihovo dijete je bolesno te ostanu doma.* Kao što je već prethodno rečeno i kako je sugovornica dobro primijetila u Hrvatskoj je moguće tražiti obveznost dolaska na predavanja jer velika većina studenta koji su upisani na studij su mlađe dobi te u većini slučajeva nemaju vlastitu djecu te ne planiraju zasnovati obitelj dok ne završe studij. Druga studentica iz Njemačke gleda na obveznost dolaska na predavanja kao pozitivan aspekt studija: *S6: Postojala je razlika između Njemačke i Hrvatske što se tiče prisutnosti na nastavi, ali smatram to dobrom idejom, da moram ustati u 8:00 da idem na sveučilište te na taj način imam socijalni kontakt s drugim ljudima, inače bih samo do 12:00 spavala (...)*

Kao dodatno pitanje studentima jesu li bili zadovoljni sa svojim boravkom u Zadru postavljeno je i pitanje bi li se studenti mogli vidjeti kako žive u Zadru ili Hrvatskoj. Postojao je i značajan broj ispitanika, čak polovica njih koji bi voljeli živjeti u Zadru, ali nažalost zaposlenje im predstavlja problem: *S8: Moj projekt u Hrvatskoj će završiti krajem rujna. Ukoliko ovdje dobijem posao možda ću ostati, ako ne, otići ću doma ponovno tražiti posao ili diplomski. I dalje učim hrvatski, imamo hrvatskog učitelja, on nas je počeo podučavati formalnim stvarima, ali mi ne možemo naučiti sve. Htjeli smo naučiti više fraza.*

Svaki je student na neki način uspio prebroditi poteškoće koje su mu predstavljale problem te su na taj način stekli više sigurnosti u sebe: *S12: Primijetio sam kako sam tijekom Erasmus mobilnosti poboljšao svoj engleski i samopouzdanje. Također sam naučio još mnogo informacija o balkanskom poluotoku, i povijesni i kulturni aspekt.* Sljedeća studentica je također prevladala svoje strahove: *S10: Riješila sam se straha od preseljenja. Sada znam, kada se sama preselim u nepoznati grad da to mogu uspjeti sama. Nije tako teško. Na neki način će se preživjeti i upoznati novi ljudi. Postoji strah da ću na kraju ostati potpuno sama, nikoga neću upoznati te biti tužna ili slično.*

Razne vještine koje su studenti stekli tijekom mobilnosti će im služiti ne samo za buduće zaposlenje već općenito za snalaženje u životnim situacijama. Sljedećoj sugovornici je svakako koristilo to što je promijenila sredinu: *S9: Bilo mi je zanimljivo jer sam imala neke predmete koje inače ne bih imala. Koji baš nisu vezani za novinarstvo. Naučila sam kako da transkribujem, ili što sam imala predmete s lingvistike koje ne bih u toj formi imala u Novom Sadu tako da sam u tom smislu malo proširila svoja znanja. Mislim da se drugi deo odnosi na te socijalne i komunikacijske vještine. Mislim da sam postala mnogo slobodnija. Da uspostavim tu neku prvu komunikaciju s ljudima. Jer kad si okružen sa 40 ljudi koje nikada nisi video u životu, a veći deo vremena ćeš provoditi s njima, oslanjat ćeš se na njih. Kasnije će ti biti lakše se odmah predstaviti.*

12. Potrebne promjene koje treba poduzeti

Kako bi internacionalni studenti uspjeli ostvariti kvalitetnu studentsku razmjenu potrebno je osigurati kvalitetnu suradnju svih dionika kako samog ureda za međunarodnu suradnju tako i svih profesora te suradnika u studentskom savjetovalištu. Jedan od prijedloga koje nude znanstvenice Ivanovna V'junova te Anatol'evna Ivanova (2017) je i pravovremena organizacija te provjera studenata prije njihove razmjene, tj. testiranje njihovih emocionalnih, kognitivnih vještina kako bi se točno utvrdili potencijalni problemi koji bi se mogli javiti tijekom razmjene. Na ovaj način bi dolazna institucija već unaprijed bila spremna poduzeti sve potrebne mjere te pravovremeno djelovati prije nego i sam problem nastane. Primjerice ukoliko je riječ o specifičnim problemima u komunikaciji. Bilo bi poželjno da sveučilišni profesori uzmu u obzir prijedloge od pedagoških radnika, odnosno pohađaju radionice na temu kvalitetnog integriranja studenata iz različitih kultura. Postoji mogućnost da se u sav proces prilagodbe uključe i etnopsiholozi koji bi preciznije te uspješnije približili transkulturalne kompetencije profesorima koji tijekom svog studiranja nisu uspjeli steći. Također bi i sociolozi mogli biti od važne pomoći tako što bi internacionalnim studentima objasnili običaje, tradiciju te osnove kulture u koju su dospjeli. Istodobno bi bilo potrebno objasniti studentima koje su radne mogućnosti u zemlji ukoliko bi se zainteresirali za ostanak i pronalazak posla. Znanstvenici pogotovo naglašavaju dodatne treninge te radionice koje bi koristile onima koji imaju nizak stupanj transkulturalnih kompetencija. Od pomoći bi bila i dodatna asistencija studentima pri izboru kolegija tako da student bude svjestan sadržaja te praktične svrhe koju je ponekad teško sam procijeniti. Na ovaj način bi studenti stekli sliku o svojim sposobnostima te bi s većim samopouzdanjem upustili se u novu kulturu kada su svjesni svojih prednosti i nedostataka na kojima bi trebali raditi.

S vremenom bi se uspio sastaviti priručnik koji bi pomogao budućim generacijama odagnati poteškoće. Moguće je obostranim objašnjenjima i lokalnim studentima objasniti kulturu internacionalnih studenata. Na ovaj način bi se i lokalni studenti informirali o drugoj kulturi te unaprijed bi učili o novim običajima iz prve ruke. Ukoliko se lokalni studenti također u budućnosti odluče za studentsku razmjenu već bi bili bolje upoznati se s procesom prijave te osjećajem kako je provoditi vrijeme u internacionalnoj sredini.

Studenti su tijekom intervjua izrazili svoje kreativne prijedloge koji bi mogli poslužiti u daljnjem procesu uključenja. Prema sljedećem ispitaniku iz Slovačke nezaobilazan korak ka

kvalitetnoj uključenosti je učenje lokalnog jezika: *S5: Obavezno uključiti hrvatski jezik. Često ljudi s ovih zemalja tipa Francuska, ljudi ne žele pričati na engleskom jeziku. Ja mislim da učenje, pričanje hrvatskog jezika možda malo nešto za svakodnevni kontakt s povezanosti s hrvatskom kulturom, zemljom. Npr. naša francuska grupa je bila tako zatvorena. Kada moraju pričati, pričaju na engleskom, ali ostatak vremena na francuskom. A veze s Hrvatima im nisu tako velike kao npr. kod mene zato što kod mene nisu tolike kulturne barijere. Za mene je cilj bio sprijateljiti se s Hrvatima no za nekoga, npr. iz Mauricijusa to nije bilo toliko važno. Oni nemaju poveznicu.*

Također je i sljedeća ispitanica koja govori iz iskustva jer radi u izbjegličkom kampu u Hrvatskoj je navela jezik kao važan faktor prilagodbe: *S8: (...) Sada radim s mladim imigrantima, to su djeca sirijskog podrijetla. Oni su izbjeglice. Oni su ovdje i potrebna im je mala pomoć jer su bili u Turskoj, nisu studirali engleski. I sada imaju poteškoća sa studijem zbog hrvatskog jezika. Malo govore hrvatski, mogu razgovarati, manje više duže razgovarati, ali i dalje imaju poteškoća na studiju. Tako da je ideja u mojoj organizaciji da moramo uključiti više aktivnosti koje uključuju hrvatsku djecu i izbjeglice kako bi vježbali jezik te bi također učili jedni od drugih. Pa bih rekla ukoliko želimo internacionalni studenti više u kontaktu s hrvatskim možda bi trebala postojati neka vrsta aktivnosti koje bi mogli zajedno raditi.*

Trud i rad ESN organizacije je svakako vidljiv i važan. Neki studenti su se izrazili kako su jako zadovoljni s trenutnom organizacijom te nemaju primjedbi poput sljedeće sugovornice: *S1: Nisam sigurna što bih preporučila, ESN radi super posao s izletima i događajima, putovali smo u Split, Ugljan, Paklenicu. Jedino bih mogla preporučiti da se to sve nastavi.*

Javlja se i aspekt zatvorenog prostora pri čemu se misli na Studentski klub Božo Lerotić kojemu bi trebalo pridati pažnje jer sprječava veći kontakt lokalnih i internacionalnih studenata: *S11: Prostor za Erasmus studente smatram jako cool. Smatram da je jako dobar, ali je malo zatvoren što su samo Erasmus studenti tamo. Erasmus događanja ne posjećuju lokalni ljudi. Možda se može organizirati da se zajedno putuje na festival. Da se posjete događanja gdje su normalno lokalni ljudi, tada si mogu izabrati ljude.*

13. Zaključak

Nakon provođenja istraživanja može se zaključiti kako je prilagodba osobe, tj. internacionalnih studenata iznimno kompleksna te je potrebna dublja analiza iz svih perspektiva i različitih metoda istraživanja kako bi se razumjela cijela slika. Kvaliteta prilagodbe uvelike ovisi o osobnosti studenta, o matičnoj instituciji te instituciji domaćina, odnosno iznimno je važna i uspješna povezanost obje institucije. Svakako bi trebalo uzeti u obzir ideju o pripremi studenata na odlazak na razmjenu. Moglo bi se organizirati manje predavanje o kulturi zemlje u koju studenti odlaze. To bi se moglo ostvariti na način da studenti koji su već bili na razmjeni održe predavanje o svome iskustvu, izazovima i pozitivnim trenucima koje su doživjeli. Također bi i predavanje stručnjaka bilo psihologa ili sociologa bila od značaja kako bi studenti se upoznali s fazama prilagodbe te kako bi ih lakše prepoznali kod sebe. Kada se prepozna faza u kojoj se studenti nalaze lakše je djelovati i pružiti pomoć kako student ne bi doživio kulturni šok ili depresiju tijekom svog boravka u inozemstvu. Također je poželjno ponuditi i tečaj jezika ukoliko je to moguće jer se iz odgovora studenata može zaključiti kako je jezik gotovo i glavni instrument u prilagodbi, odnosno u ostvarivanju kontakata s lokalnim ljudima. Ukoliko nije moguće pohađati tečaj na matičnom sveučilištu mogla bi se ostvariti suradnja među sveučilištima koja bi nudila online tečaj jezika ili interkulturalnih kompetencija jer bi oba sveučilišta također imala koristi od bolje povezanosti.

Nadalje kako bi se organizirala kvalitetna studentska razmjena potrebno je ne samo proučavati znanstvenu literaturu koja isključivo govori o općenitim načinima prilagodbe. Već bi bilo korisno da po potrebi sveučilište provede kratku anketu kako bi dobili povratnu informaciju svih internacionalnih studenata. Svako sveučilište ima svoje različite izazove s kojima se susreće zbog toga je poželjno provoditi istraživanja o sveukupnom zadovoljstvu sa studijem. Nakon dobivenih informacija može se lakše uvidjeti na kojim područjima bi se još moglo djelovati i poboljšati. Sve u svemu kako su studenti rekli, jako su zadovoljni sa sveukupnom organizacijom, ali uvijek ima prostora za poboljšanje. Koncept otvorenog prostora ili aktivnosti u kojima bi mogli sudjelovati kako lokalni tako i internacionalni studenti bi bilo poželjno rješenje. Inkluzija kroz sport bi bila jedna od opcija koja se već pokazala uspješnom na primjerima izbjeglica. Budući da se i izbjeglice moraju nositi s kulturnom prilagodbom postojala bi opcija kreiranja zajedničkih aktivnosti sa internacionalnim i lokalnim studentima. Iz primjera ispitanice iz Maroka je vidljivo kako je moguće kroz socijalni rad biti dio društva i pronaći svoju svrhu u novoj zemlji koja se na prvi pogled čini stranom.

14. Literatura

Adler, P. S. (1975), The Transitional Experience of Cultural Shock. *Journal of Humanistic Psychology*, 15(4): 13-23.

Bennett, M. (2017), Developmental Model of Intercultural Sensitivity. U: Kim, Y. (Ed) *The International Encyclopedia of Intercultural Communication*. Wiley. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/318430742_Developmental_Model_of_Intercultural_Sensitivity (25.6.2021.)

Burton, E. (1997), Intercultural Communication. *Insight Turkey*, (7): 155-164. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/26726874> (23.04.2021.)

Ward, C. A., Bochner, S., Furnham, A. (2005), *The Psychology of Culture Shock*. Philadelphia: Taylor and Francis e-Library. Dostupno na: https://books.google.hr/books?hl=en&lr=&id=rqFLe8njy64C&oi=fnd&pg=PP1&dq=C.+Ward,+2004.+The+Psychology+of+Culture+Shock&ots=4MihMc-1I2&sig=kW0mkCdjsu8cuY0dEiI2zaPGMsg&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (30.04.2021.)

Erasmus+ Programme Guide (2021), Bruxelles: European Commission 1-328 Dostupno na: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/resources/programme-guide_en (3.5. 2021.)

ESN Annual Report 2019/2020. (2020) Erasmus Student Network AISBL. Dostupno na: https://issuu.com/esnint/docs/annual_report_2019-2020 (3.05.2021.)

EU policies for higher Education: https://ec.europa.eu/education/policies/international-cooperation/international-cooperation-and-policy-dialogue_en (25.06.2021.)

Havelka, M. (2003), Osnovna obilježja i reforme sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj. U: Havelka, M. *Visoko obrazovanje u Hrvatskoj i europskim zemljama*, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 27-44.

Hussain, M., Shen, H. (2019), A Study on Academic Adaptation of International Students in China. *Higher Education Studies Canadian Center of Science and Education*: Vol. 9, No. 4, 80-91.

Ivanovna V'junova, N., Anatol'evna Ivanova, O. (2017), Probleme der interkulturellen Anpassung von ausländischen Studierenden bei der Umsetzung des Bologna-Prozesses in Russland. *Potsdamer Beiträge zur Hochschulforschung*, Universitätsverlag Potsdam 3: 285-299.

Josek, M. i sur. (2016), The International Friendliness of Universities. Research Report of the ESNsurvey 2016. Bruxelles: *Erasmus Student Network AISBL*. Dostupno na: <https://issuu.com/esnint/docs/esnsurvey2016> (30.04. 2021.)

Kulturelle Anpassungsmodelle (2013), *Intercultural Link an AFS Learning Program Inc.* 1-5.

Masgoret, A., Ward, C. (2006), Culture learning approach to acculturation. U: D. L. Sam, J.W. Berry, *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*, Cambridge, Cambridge University Press, 58-77.

Mužić, V. (2004), *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: EDUCA.

Rimac, I., Bovan, K., Ogresta, J. (2020), Nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT VI za Hrvatsku. Zagreb.

Sapir, E. (2011), *The Psychology of Culture: A Course of Lectures*. Berlin, New York: Walter de Gruyter. Dostupno na: https://books.google.hr/books?hl=en&lr=&id=IEMWMEHNL4C&oi=fnd&pg=PR7&dq=The+Psychology+of+Culture+edward+sapir+pdf&ots=BIqLOq4IKl&sig=m0piIdZwHuFHZo1aem4tsHe_i7k&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (7.09. 2021.)

Šćukanec, N., Sinković, M., Bilić, R., Doolan, K., Cvitan, M. (2014), Socijalni i ekonomski uvjeti studentskog života u Hrvatskoj: nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT V za Hrvatsku za 2014. Zagreb.

The Erasmus+ Annual Report 2019 <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about/statistics>

Udrea, G., Dumitriu, D. L., Stroe, A. Scîrlat, M. S. (2015), The Role of Host-Universities in the Process of Erasmus Students' Intercultural Adaptation. *Romanian Journal of Communication and Public Relations*, 1:83-99. Dostupno na:

<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=285906> (4.09.2021)

Yun Kim, Y., Kim, M. (2001), *Becoming Intercultural: An Integrative Theory of Communication and Cross-Cultural Adaptation*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications, Inc. Dostupno na: https://books.google.hr/books?id=3WU48VkOOvIC&pg=PA3&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false (30.4.2021.)

Zelenika, R. (2000), *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Zhou, Y., Divya, J.- B., Topping, K., Todman, J. (2008), Theoretical models of culture shock and adaptation in international students in higher education. *Studies in Higher Education*, 33:1: 63-75. Dostupno na: <https://srhe.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03075070701794833#.YIwlk5AzbIV> (30.4.2021.)

Mrežni izvori:

URL1: 27 država članica Europske unije, https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_hr#tab-0-1 (15.09.2021.)

URL2: <https://wmbridges.com/about/what-is-transition/> (23.08.2021)

URL3 Erasmus+ 2019 in numbers https://ec.europa.eu/assets/eac/factsheets/factsheet-hr-2019_en.html (25.06. 2021.)

URL4 Predstavljanje analize završnih izvješća Sudionika mobilnosti informacijski paket i integracija dolaznih studenata https://www.mobilnost.hr/cms_files/2017/11/1512052432_01-tmm-incoming-tema-ik-fin-v.pdf (10.05.2021)

15. Prilozi

15.1. Prilog 1: Protokol intervjua na hrvatskom jeziku

Istraživanje socio-kulturne i akademske prilagodbe internacionalnih studenata na Sveučilištu u Zadru koje se provodi u svrhu diplomskog rada. Anonimnost podataka je zajamčena uz dobrovoljni pristanak svakog sudionika istraživanja.

Osnovne informacije:

1. Koliko imate godina?
2. Što studirate?
3. Odakle dolazite?
4. Koliko je trajala Vaša studentska razmjena na Sveučilištu u Zadru?
5. Iz kojeg razloga ste odlučili otići na studentsku razmjenu?
6. Iz kojeg razloga ste odlučili studirati na Sveučilištu u Zadru?
7. Možete li u par riječi reći nešto o svojoj osobnosti? (introvertirani/ekstrovertirani)

Akademska prilagodba

8. Jeste li dobili potporu od profesora, lokalnih kolega? U kojem obliku?
9. Kada bi profesor podijelio upute za rad na seminaru (rad u grupama) koji udio ste dobili? Jeste li bili uključeni malo ili ste dobili jednak dio zadatka? Je li Vas to demotiviralo?
10. Jeste li se sreli s određenim interkulturalnim barijerama?

Socijalna uključenost

11. Jeste li se pridružili ESN Buddy programu?

12. Koji su najčešći oblici druženja koje ste imali?

13. Jeste li stekli veći broj lokalnih ili internacionalnih prijatelja? Kako ste se upoznali?

14. Jeste li ostali u kontaktu s njima?

Organizacijski elementi

15. Koje sve strane jezike govorite?

16. Jesu li Vam bili dostupni tečajevi hrvatskog ili drugih stranih jezika/tandem partneri?

17. Kako ste uspjeli pronaći smještaj u Zadru?

18. Jeste li imali stranog ili lokalnog cimera/cimericu?

Preporuka za poboljšanje

19. Koji su Vaši prijedlozi za poboljšanje uključenosti internacionalnih studenata?

20. Možete li izraziti Vaše zadovoljstvo sa sveukupnom organizacijom i prihvatom?

21. Pri povratku na matično sveučilište jeste li uočili neke kompetencije koje ste stekli tijekom Vaše razmjene?

15.2. Prilog 2: Protokol intervjua na engleskom jeziku

Research about socio-cultural and academic inclusion of international students at the University of Zadar that has been conducted for the purpose of the master thesis. Data anonymity is guaranteed with the voluntary consent of each participant.

Basic information

1. How old are you?
2. What do you study?
3. Where do you come from?
4. How long have you stayed at the University of Zadar?
5. What are the main reason that you have decided to study abroad?
6. What are the reasons that you have chosen the University of Zadar?
7. Could you describe the nature of your personality in couple of words?
(introverted/extroverted)

Inclusion

8. Have you gained support from professors, colleagues? In what form?
9. When a professor gives the instructions for the seminar what part did you receive? Were you involved just so or was your part of the task equal to the local colleagues? Did that demotivate you?
10. Did you come across to specific intercultural barriers?

Social inclusion

11. Did you join the ESNBuddy programe where you have been connected to the local student that supposed to help you areoun the city and which shares similar hobbies with you?
12. What were the most common form of socialisation that you have experienced
13. Did you make more local or foreign friends? How did you meet?
14. Did you stay in contact with local and foreign students University of Zadar?

Organisational aspects

15. What languages do you speak?
16. Were Croatian or other language courses available to you or tandem partners?
17. How did you manage to find the accommodation in Zadar?
18. Did you have foreign or local roommate?

Suggestion for improvement

19. What would be your suggestion for improvement of inclusion of international students?
20. Could you express your satisfaction with the overall organization and admission?
21. After returning to the home university did you notice the competences that you have acquired during your mobility?

15.3. Prilog 3: Protokol intervjua na njemačkom jeziku

Forschung über die soziokulturelle und akademische Inklusion von internationalen Studierenden an der Universität Zadar, die zum Zweck der Masterarbeit durchgeführt wurde. Datenschutz wird durch die freiwillige Zustimmung jedes Beteiligten gewährleistet.

Grundinformationen

1. Wie alt sind Sie?
2. Was studieren Sie?
3. Woher kommen Sie?
4. Wie lange hat Ihre Mobilität an der Universität Zadar gedauert?
5. Aus welchem Grund haben Sie sich für das Auslandssemester entschieden?
6. Aus welchem Grund haben Sie sich für das Studium an der Universität Zadar entschieden?
7. Könnten Sie bitte kurz etwas über Ihre Persönlichkeit erzählen?
(extrovertiert/introvertiert)

Akademische Inklusion

8. Würden Sie von ProfessorInnen oder lokalen KollegInnen unterstützt? In was für Form?
9. Wenn der ProfessorIn die Anweisungen gibt für die Arbeit an dem Seminar oder KollegInnen in Gruppenarbeit, was für Anteil haben Sie bekommen? Waren Sie minimal einbezogen oder haben Sie den gleichen Anteil der Aufgabe bekommen? War dies demotivierend?
10. Haben Sie weitere bestimmten interkulturellen Barrieren begegnet?

Soziale Inklusion

11. Waren Sie ein Teil von ESN Buddy Programm? Wo Sie einen lokalen Studierenden bekommen haben, der oder die Ihnen geholfen hat, sich in der Stadt zurechtzufinden und mit denen Sie gemeinsame Hobbys teilen?
12. Was war die häufigste Form der Zusammenkünfte, die Sie erlebt haben?
13. Haben Sie mehr lokalen oder internationalen FreundInnen erschafft? Wie haben Sie sich kennengelernt?
14. Sind Sie mit den lokalen und internationalen StudentInnen in Kontakt geblieben?

Organisationselemente

15. Welche Fremdsprachen sprechen Sie?
16. Waren Kroatisch oder andere Sprachkurse oder TandempartnerInnen für Sie verfügbar?
17. Wie haben Sie die Unterkunft in Zadar gefunden?
18. Hatten Sie ausländische oder einheimische MitbewohnerInnen?

Vorschlag zur Verbesserung

19. Was wäre Ihr Verbesserungsvorschlag für die Inklusion von internationalen Studierenden?
20. Könnten Sie Ihre Zufriedenheit mit der Gesamtorganisation und der Aufnahme ausdrücken?
21. Haben Sie nach Ihrer Rückkehr an die Heimatuniversität die Kompetenzen, die Sie während Ihrer Mobilität erworben haben, wahrgenommen?

16. Naslov, sažetak i ključne riječi

Naslov: Socio-kulturna i akademska prilagodba internacionalnih studenata na Sveučilištu u Zadru

Sažetak:

Cilj ovog diplomskog rada je pomoću polustrukturiranog intervjua ispitati internacionalne studente koji su proveli jedan ili više semestara na Sveučilištu u Zadru o kvaliteti njihove socio-kulturne i akademske prilagodbe s fokusom na uključenost među studentima matične ustanove. Tema interkulturene prilagodbe je sveprisutna u svakodnevici gotovo svake države ne samo zbog pojačane strategije EU što se tiče studentske razmjene već i zbog prilagodbe izbjeglica koje se također nalaze u procesu kulturne prilagodbe. Ovim radom se želi usmjeriti pozornost na razloge zašto je važno pripremiti studente na odlazak u novu kulturu. Zbog toga će se obraditi najvažnije teorije kulturne prilagodbe koje nastoje objasniti sam tijekom te izazove koji se javljaju u obliku faza. Studenti su tijekom intervjua govorili o svojoj osobnosti, motivaciji odlaska u inozemstvo te su izrazili svoje zadovoljstvo sa sveukupnom organizacijom. Ispitano je postoji li kontakst s lokalnim studentima te jesu studenti ostali u kontaktu što je važan pokazatelj uspješne uključenosti. Također se želi naglasiti potreba za uspostavljanjem dobre povezanost s više inozemnih sveučilišta te će se navesti prednosti kvalitetne povezanosti. Budući da postoji manjak kvalitativnih istraživanja internacionalnih studenata u novijim članicama EU-a ovo bi istraživanje moglo biti od koristi za buduća istraživanja na ovome području.

Ključne riječi: socio-kulturna prilagodba, akademska prilagodba, inkluzija, internacionalni studenti, erasmus

Title, Summary & Key words

Title: Socio-cultural and Academic Adaptation of International Students at the University of Zadar

Summary:

The aim of this thesis is to use a semi-structured interview to examine international students who have spent one or more semesters at the University of Zadar, about the quality of their socio-cultural and academic adjustment focusing on inclusion among students of the home institution. The topic of intercultural inclusion is omnipresent in the daily life of almost every country, not only because of the enhanced EU strategy regarding student exchange, but also because of the inclusion of refugees who are also in the process of cultural inclusion. This paper aims to draw attention to the reasons why it is important to prepare students to study abroad in a new culture. Therefore, the most important theories of cultural inclusion that seek to explain the process itself and the challenges that arise in phases will be addressed. During the interview, the students talked about their personality, motivation to go abroad and expressed their satisfaction with the overall organization. It was examined whether they befriended any local students and whether students remained in contact, which is an important indicator of successful inclusion. The need to establish good connections with several foreign universities is also emphasized, and the advantages of high-quality connections will be stated. As there is a lack of qualitative research about international students in the newer EU member states, this research could be useful for future research in this area.

Key words: socio-cultural inclusion, academic inclusion, international students, Erasmus